

TIENHAAROJA JA UMPIKUJIA

Maahanmuuttaja-asiakkaat neuvonta- ja ohjaustyössä

Pako^{Suomen}aisapu

TIENHAAROJA JA UMPIKUJIA

Maahanmuuttaja-asiakkaat neuvonta- ja ohjaustyössä

2018

Kirjoittajat: Iina Helldan ja työryhmä: Maryam Fathollahi,
Eero Lehtovirta, Jari Miettinen ja Harri Nieminen
Valokuvat: Abdullah Qahtan Adnan
Taitto ja grafiikat: Heidi Majdahl, MaiMedia
Helsinki 20.02.2018

Sisältö

LUKIJALLE.....	4
1. MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA.....	6
2. MAAHANMUUTTAJARYHMÄT	12
2.1 Turvapaikanhakijat.....	13
2.2 Pakolaiset.....	17
2.3 Oleskelulupa toissijaisen suojelun tai muulla perusteella	19
2.4 Oleskelulupa perhesiteen perusteella	22
2.5 Työntekijän oleskelulupa	24
2.6 Opiskelijan oleskelulupa	27
2.7 Kielteisen päätöksen saaneet.....	30
2.8 Paperittomat	33
2.9 EU-kansalaiset	36
2.10 Muut länsimaalaiset	39
2.11 Näkymättömät maahanmuuttajat	41
2.12 Toisen polven maahanmuuttajat.....	43
2.13 Suomen kansalaiset	46
2.14 Suomen kansalaisuutta hakevat	47
2.15 Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat maahan muuttaneet	50
3. ASIAKASRYHMÄT MAAHANMUUTON ERI VAIHEISSA.....	56
3.1 Oleskeluluvan juuri saaneet.....	57
3.2 Kotouttamistoimenpiteissä olevat	58
3.3 Kotouttamistoimenpiteet päättäneet	64
LOPUKSI.....	68

LUKIJALLE

18-vuotias nuori mies on lähdössä nuorisotalon ryhmän kanssa ulkomaanmatkalle. Kaksi viikkoa ennen lähtöä hän huomaa passinsa vanhentuneen. Poika varaa poliisin sähköisestä ajanvarausjärjestelmästä ajan seuraavalle päivälle passihakemuksen jättämistä varten. Hän käy koulun jälkeen lähikuvaamossa ottamassa passikuvat, jotka siirtyvät poliisille sähköisesti. Kuuden arkipäivän kuluttua hän noutaa uuden passinsa R-kioskilta.

Samalle matkalle on lähdössä myös juuri 18 vuotta täyttänyt tyttö. Hänen tarinassaan alku on sama: passi on mennyt vanhaksi. Loppu on paljon hankalampi, sillä tyttö on tullut Suomeen 5-vuotiaana perheensä kanssa. Hänen matkallaan passin uusimisessa on monia tienhaaroja. Tässä tilanteessa matka päättyy umpikujaan, niin kuin maahanmuuttaneiden kohdalla usein käy.

Palvelujärjestelmässä toimimisessa samat neuvot eivät pädekään kaikkien kohdalla, vaan maahanmuuttotausta tuo mukanaan monia mutkia matkaan.

Tämä opas syntyi tarpeeseen, jonka Suomen Pakolaisavun Kurvi-projektin työntekijät ovat havainneet työssään: edes maahanmuuttaneiden kanssa työskentelevät viranomaiset ja muut tahot eivät aina hahmota, kuinka heterogeeninen joukko maahanmuuttajat ovat ja miten monenlaisia haasteita he voivat kohdata uudessa kotimaassaan.

Suomen Pakolaisavun Kurvi-projekti sai ensimmäisen projektirahoituksensa RAY:lta (nyk. STEA) vuosiksi 2012–2015. Projekti kehitti toimintamallin, jossa maahanmuuttajanuoria autetaan pääsemään pois toimeentulotukikierteestä kokonaisvaltaisen sosiaaliohjauksen avulla. Ensimmäisen hankkeen aikana Kurvi-projekti tuki sataa maahan muuttanutta nuorta aikuista, joiden kotoutumisaika oli päättynyt. Tänä aikana Kurvin työntekijät kulkivat heidän rinnallaan ja auttoivat haasteissa, joita suomalaisessa yhteiskunnassa toimiminen heille toi.

Vuosien kuluessa projektin työntekijöiden keskuudessa vahvistui havainto, ettei asiakkaiden tuen tarve johtunut ainoastaan maahanmuuttajanuorten henkilökohtaisista kyvyistä tai ominaisuuksista, vaan myös rakenteellisista esteistä, joihin maahan muuttaneet törmäävät suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Tästä johtuen Kurvi-projektissa alettiin tehdä ohjaustyön rinnalla systemaattista vaikuttamistyötä. Osana sitä ilmestyi kirja *Kiertoteitä – Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä* (Into-kustannus, 2015).

Toimintamallin kehittämishankkeen jälkeen Kurvi-projekti sai jatkorahoituksen kahdeksi vuodeksi (2016–17). Uudella hankekaudella Kurvi-projektia pyydettiin mukaan valtakunnallisen Ohjaamo-hankkeen neuvontapalveluihin maahanmuutto- ja ulkomaalaislupa-asioiden asiantuntijaksi ensin Ohjaamo Helsinkiin ja sittemmin myös Ohjaamo Vantaalle. Vuonna 2018 STEA:lta saadun hankerahoituksen ansiosta työ jatkuu edelleen. Ohjaamoiden matalan kynnyksen neuvontapalveluissa Kurvi-hankkeen ohjaajat työskentelevät maahanmuuton kaikilla osa-alueilla ja tapaavat erilaisissa elämäntilanteissa olevia, eri maista ja eri tavoin Suomeen muuttaneita nuoria aikuisia. Asiakkaiden joukossa on myös nuoria, jotka kantavat mukanaan maahanmuuttajan stigmaa, vaikka ovat asuneet koko ikänsä Suomessa.

Tulotavasta tai lähtömaasta riippumatta valtaosa asiakkaista yhdistävät samat haasteet: suomalaisen palvelujärjestelmän mutkikkuus, henkilöllisyyden todentamisen vaikeudet sekä oleskeluoikeuksiin ja väestörekisterijärjestelmäkirjauksiin pohjautuvat oikeudet ja velvollisuudet, jotka määrittävät ihmisten saamat palvelut sekä aseman yhteiskunnassa. Edellä mainitut asiat eivät ole helppoja tai yksiselitteisiä ammattilaisillekaan, eivätkä palvelujärjestelmässä työskentelevät virkamiehet ja muut ammattilaiset pysty aina auttamaan asiakkaaseen tulevia maahanmuuttajia. Silloin kun kokonaisvaltainen tietämys on puutteellista, saatavat asiakkaat saada eri tahoilta keskenään ristiriitaisia tai jopa virheellisiä neuvoja.

Tukeakseen maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammattilaisten sekä sosiaali-, terveys-, kasvatusta- ja opetusalojen opiskelijoiden ymmärrystä maahan muuttaneiden nuorten aikuisten elämästä Suomessa Kurvi-hanke on toimittanut tämän Tienhaaroja ja umpikujia -oppaan. Oppaaseen on koottu asiakastyön tapausesimerkkejä Ohjaamoissa maahanmuuttajanuorten kanssa neuvontatyötä tekeville Kurvi-hankkeen ohjaajilta.

Kirjassa kuvailut asiakastapaukset ovat Kurvi-projektin työntekijöiden neuvontatyössään kohtaamia tilanteita. Henkilöiden nimet ja tapausten yksityiskohdat on muutettu yksityisyyden suojaamiseksi ja joitakin tapauksia on yhdistetty ongelmien ja haasteiden tuomiseksi paremmin esiin. Osassa tapauksista on mainittu asiakkaan lähtömaa. Mikäli lähtömaalla ei ole ollut merkitystä neuvontatyön kannalta, se on jätetty kertomatta.

Kirjan valokuvissa esiintyvät henkilöt eivät liity aiheeseen.

Esimerkkien tueksi on koottu tietoa erilaisista tavoista tulla maahan sekä tietoa erilaisista kategorioista, joihin Kurvin maahanmuuttajataustaiset asiakkaat voidaan jakaa neuvonta-asiointiin liittyvien seikkojen perusteilla.

Oleskeluluvat, maistraatin rekisteröinnit, oikeus suomalaiseen sosiaaliturvaan sekä henkilöllisyyden todentamiseen liittyvät asiat vaikuttavat kaikki toisiinsa ja tekevät yleispätevien toimintaohjeiden antamisesta neuvontatyötä tekeville mahdotonta. Toiveena on kuitenkin se, että tämä opas auttaisi löytämään ratkaisuja erilaisissa pulmatilanteissa ja ohjaisi neuvontatyötä tekeviä pääsemään eteenpäin toivottomiltakin tuntuissa tilanteissa.

Helsingissä 20.2.2018
Suomen Pakolaisapu, Kurvi-hanke

1. MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

2016

Suomen
väkiluku

5 503 297

Ulkomaalais-
taustaisia oli

364 787

eli 6,6 %

Ulkomaalais-
taustaisista oli

84 %

ensimmäisen

ja 16 %

toisen polven
maahanmuuttajia

MAAHANMUUTTOON, MAAHANMUUTTAJIIN ja ulkomaalaisväestöön liittyviä tilastoja on saatavilla runsaasti. Tilastojen esittämää tietoa käytetään niin tutkimuksissa kuin mediassakin, mutta harvoin maahanmuuttajista kirjoitettuja artikkeleja tai tutkimustuloksia lukiessaan lukija pysähtyy miettimään, keitä nämä maahanmuuttajat ovat tai millä tavoin maahanmuuttajan status on tilastoissa määritelty.

TILASTOKESKUS KÄYTTÄÄ
MÄÄRITTELYISSÄ NELJÄÄ KRITEERIÄ:

- 1) ULKOMAAN KANSALAISET
- 2) ULKOMAILLA SYNTYNEET
- 3) VIERASKIELISET
- 4) ULKOMAALAISTAUSTAISET

Ulkomaalaistaustaisen määritelmässä otetaan huomioon henkilön oma sekä tiedossa oleva vanhempien syntymämaa. Mikäli toinen vanhemmista on kantasuomalainen, ei henkilöä luokitella tähän kategoriaan. Äidinkieli taas määräytyy oman ilmoituksen perusteella väestörekisteriin ja sen voi muuttaa. Ulkomaan kansalaisten kohdalla ruotsalaiset ovat Suomessa merkittävä ryhmä, mutta he eivät näytilastoissa maahanmuuttajina, jos kriteerinä käytetään ainoastaan vieraskielisyyttä.

Vuoden 2016 lopussa Suomen väkiluku oli 5 503 2971, joista ulkomaan kansalaisia oli 243 639 eli 4,4 % koko väestöstä. Suomessa vakituisesti asuvista henkilöistä 6,4 % (353 993) luokiteltiin vieraskielisiksi eli heidän äidinkielekseen oli merkitty väestörekisteriin jonkin muu kieli kuin suomi, ruotsi tai saame. Ulkomaalaistaustaisiksi luokitelluista 84 % (306 421) oli ensimmäisen ja 16 % toisen polven maahanmuutta-

ja. Koko väkilukuun suhteutettuna laajimmalla otannalla maahanmuuttajiksi määriteltyjä henkilöitä oli 6,6 % kaikista Suomessa vakituisesti asuvista.

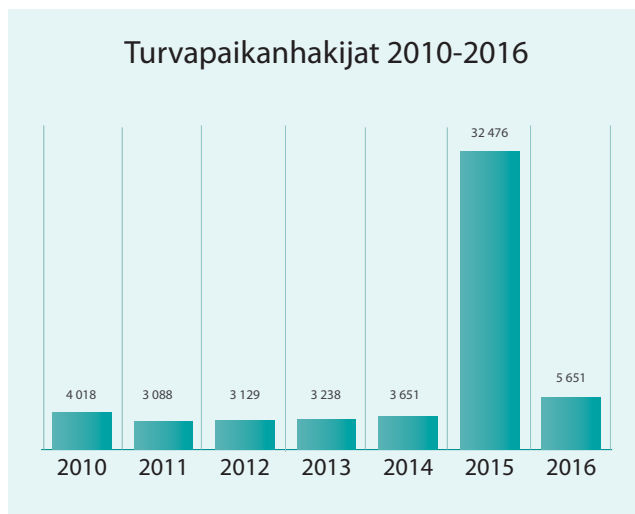
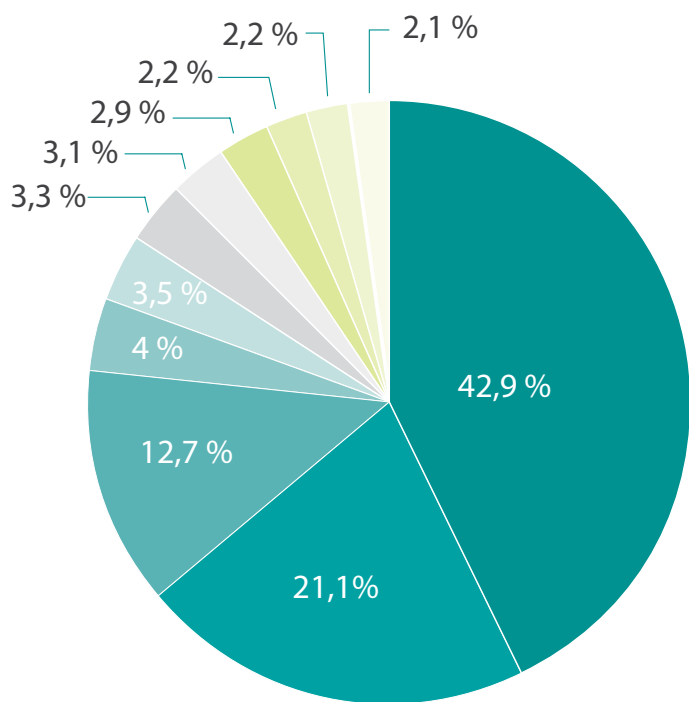
MILLÄ PERUSTEELLA SUOMEEN TULLAAN?

Vuonna 2016 Suomeen myönnettiin yhteensä 39 317 ulkomaalaiselle ensimmäinen oleskelulupa tai rekisteröitiin EU-kansalaisen oleskeluoikeus. Vuosien ajan suurin osa Suomeen tulleista maahanmuuttajista on ollut muiden EU-maiden kansalaisia. Esimerkiksi vuonna 2016 heitä oli neljännes kaikista oleskeluluvan saaneista.

Kolmansista maista eli muualta kuin Pohjoismaista, EU-maista, Liechtensteinista tai Sveitsistä tullaan Suomeen useimmiten perhesi-teen perusteella, niin kantasuomalaisten kuin Suomeen muuttaneiden puolisoitten tai omien vanhempien luokse. Moni Suomeen muuttavista tulee myös opiskelemaan korkeakouluihin. Lukausmaksut eivät näy ainakaan vielä opiskeluperäisten oleskelulupien määrässä. Vuonna 2016 oleskeluluvan saaneista 16 % oli opiskelijoita. Lähes samoissa määrissä ovat työperäiset oleskeluluvat.

Vuotta 2016 lukuun ottamatta vuotta tilastot EU-kansalaisten rekisteröinneistä ja kolmansien maiden kansalaisille myönnettyistä ensimmäisistä oleskeluluvista hakuperusteittain toistavat itseään. Vuonna 2015 Suomesta haki turvapaikkaa huomattavasti suurempi määrä ihmisiä kuin edellisvuosina. Tämä heijastui vuoden 2016 oleskelulupatilastoihin siten, että kansainvälistä suojelua saaneiden määrä on huomattavasti tavanomaista korkeampi. Tästä huolimatta Suomesta turvapaikan saaneet ja kiintiöpakolaiset muodostavat yhteensä vain 18 % kaikista oleskeluluvan saaneista tai Suomeen rekisteröidyistä henkilöistä.

1. http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2016/vaerak_2016_2017-03-29_tie_001_fi.html
2. <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
3. https://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2016/vaerak_2016_2017-03-29_tie_001_fi.html

Lähde: EMN ja Tilastokeskus

- Viro (51 499)
- Venäjä (30 970)
- Irak (9 813)
- Kiina (8 480)
- Ruotsi (8 040)
- Thaimaa (7 487)
- Somalia (7 018)
- Afganistan (2 994)
- Vietnam (5 253)
- Intia (5 253)
- Muut (4 469)

Suurimmat kansalaisuusryhmät Suomessa vuonna 2016

Lähde: Maahanmuuttovirasto ja poliisi

MAAHANMUUTTAJAT HELSINGISSÄ

Helsingin kaupunginkanslia tuottaa paljon tilastotietoa helsinkiläisistä maahanmuuttajista. Vuonna 2016 Helsingin 635 181 asukkaasta vieraskielisiä oli 93 214, ulkomaalaistaustaisia 94 888 ja ulkomaan kansalaisia 59 770. Näistä ulkomaan kansalaisista 54 % oli EU- tai muun Euroopan maan kansalaisia. Ulkomaan kansalaisiksi määriteltävistä helsinkiläisistä 8 % oli Suomessa syntyneitä, mikä selittyy sillä, että alaikäisen kansalaisuus määräytyy vanhempien kansalaisuuden mukaan. Moni Suomessa syntynyt tai lapsena maahan tullut on käynyt kaikki koulunsa suomeksi ja osaa suomea vähintään yhtä hyvin kuin äidinkieltään. Toisaalta taas monet kaksikielisten perheiden vanhemmat merkitsevät väestörekisteriin lapsensa äidinkieleksi muun kuin kotimaisen kielen, jotta lapsella olisi mahdollisuus myös sen toisen kielen opiskeluun peruskoulussa. Syntymäpaikka taas voi olla suomalaisen vanhempien suomalaisella lapsellakin ulkomailta, mikäli vanhemmat ovat siellä asuneet lapsen syntyessä.

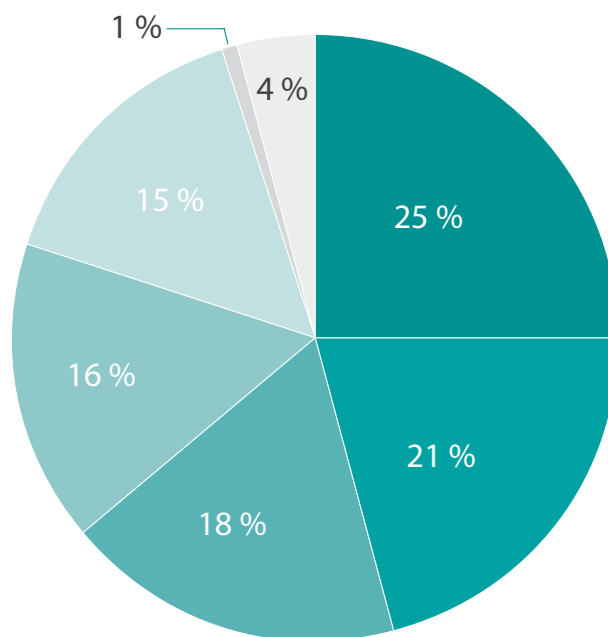
TULOTAVAN, PAIKAN, ETNISEN TAUSTAN JA YHTEISKUNTALUOKAN VAIKUTUKSET

Edellä esiteltiin erilaisia maahantulotapoja, lupaperusteita sekä tilastointitapoja, joilla maahan muuttaneita voidaan jaotella eri ryhmiin. Tutkimusta tehdessä, neuvontatyössä ja

■	EU-kansalaisen rekisteröinti 9 852
■	Perhe 8 177
■	Kansainvälinen suojelu 7 124
■	Opiskelu 6 348
■	Työ 5 770
■	Paluumuutto 477
■	Muut 1 569

EU-kansalaisten rekisteröinnit ja kolmansien maiden kansalaisille myönnetyt ensimmäiset oleskeluluvat hakuperusteittain vuonna 2016

Lähde: Maahanmuuttovirasto ja poliisi

maahan muuttaneita kohdatessa on kuitenkin tärkeää hahmottaa, kuinka erilaiset taustatekijät vaikuttavat maahan muuttaneiden toimijuuteen. Samasta maasta ja jopa samasta kaupungista Suomeen tulleilla henkilöillä voi olla täysin erilaiset taustat, jotka vaikuttavat heidän kykynsä toimia yhteiskunnassa.

Koulutustausta on suomalaisessa yhteiskunnassa toimiessa yksi merkittävimmistä tekijöistä. Luku- ja kirjoitustaito sekä matematiikan perusteet ovat asioita, jotka jokainen suomalaisen peruskoulun käynyt hallitsee. Kaikki ovat opiskelleet myös terveystietoa, kotitaloutta, yhteiskuntaoppia, historiaa, biologiaa ja maantietoa. Laaja-alainen yleissivistävä koulutus tarjoaa kaikille suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen tarvittavat tietotaidot. Helposti kuitenkin unohdetaan, etteivät nämä asiat ole itsestäänselvyyksiä kaikille Suomeen muualta muuttaneille.

Seuraavat kolme kuvitteellista asiakastapausta osoittavat, miksi jokainen maahan muuttanut täytyy kohdata yksinään.

ABDI, 19 VUOTTA

Asiakas on Suomessa syntynyt nuori mies, jonka vanhemmat ovat tulleet Suomeen kiintiöpakolaisina Somaliasta. Hän on valmistunut sähköasentajaksi ammattikoulusta ja saanut opiskeluihin kuuluneista harjoitteluista hyvät arviot. Hän on hakenut ammattikorkeakouluun jatko-opintoihin, mutta jäänyt parin pisteen päähän opiskelupaikasta.

HAASTE: Etsii alan töitä, jotta saisi seuraavassa yhteishaussa lisäpisteitä työkokemuksesta. Tulee Ohjaamoon, koska ei ole onnistunut saamaan työpaikkaa ahkerasta työnhausta huolimatta.

MITÄ TEHTIIN: Ohjattiin asiakas Ohjaamon työelämän asiantuntijoille. Suomen kansalaisen ja ammattikoulun suorittaneen asiakkaan haasteet eivät liity maahanmuuttoon muuten kuin työnantajien mahdollisina ennakkoluuloina.

FAKTAT:

- Työnantajien ennakkoluulot vaikeuttavat monien etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten työllistymistä. CV:ssä muu äidin-kieli kuin suomi voi olla ratkaiseva tekijä valinnoissa, vaikka nuori puhuisi paremmin suomea kuin äidinkieltään.

ABDI, 19 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen turvapaikanhakijana 9 kuukautta sitten Mogadishusta, Somaliasta. Hän on suorittanut kotimaassaan kaksi vuotta lukio-opintoja. Asiakas puhuu sujuvaa englantia ja on opiskellut suomea puoli vuotta.

HAASTE: Tulee Ohjaamoon tiedustelemaan mahdollisuutta suorittaa lukio-opinnot loppuun ja löytää töitä.

MITÄ TEHTIIN: Asiakasta opastettiin siinä, miten haetaan lukioon valmistaviin opintoihin ja aikuislukioihin. Koska asiakkaan kielitaito ja osaaminen mahdollistavat itsenäisen työskentelyn, näytettiin asiakkaalle, mistä ja miten osa-aikatöitä voi etsiä internetistä. Lisäksi hänelle annettiin Ohjaamon muistitikku, josta löytyvät CV-pohja ja avoin työhakemus -pohja suomeksi ja englanniksi.

FAKTAT:

- Suomen kieli on avain suomalaisen yhteiskuntaan, mutta englannin kielen osaaminen mahdollistaa kommunikoinnin lähes joka tilanteessa. Oman äidinkieltensä lisäksi englantia puhuvat maahanmuuttajat ovat paljon muita paremmassa asemassa työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa.
- Koulunkäynti entisessä kotimaassa vaikuttaa suuresti yksilön kykyyn oppia uusia asioita Suomessa. Se myös mahdollistaa nopeamman pääsyn suomalaiseen koulutusjärjestelmään ja työelämään.

ABDI, 19 VUOTTA

Asiakas on kotoisin Somalian maaseudulta ja tullut Suomeen 15-vuotiaana perheenyhdistämisen kautta. Hän ei ole käynyt koulua kotimaassaan ja on ollut Suomeen tullessaan luku- ja kirjoitustaidoton. Suomessa asiakas on opiskellut kaksi vuotta peruskouluopintoja maahanmuuttajien valmistavalla luokalla saamatta peruskoulun päättötodistusta. Hänet on ohjattu 17-vuotiaana vuoden mittaiseen Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen (MAVA). Tämän jälkeen hän on hakenut ammatilliseen koulutukseen huonolla menestyksellä.

HAASTE: Tulee Kurvin asiakkaaksi sosiaalityöntekijän ohjaamana, koska on juuri muuttanut Helsinkiin pienemmältä paikkakunnalta, missä hänen perheensä asuu. Hän on asunut ensin tuttaviansa luona, mutta lähtenyt kadulle heidän alkaessa periä kohtuuttomia summia maajoittumisesta. Asiakas on asunnoton, lähes kielitaidoton eikä tunne kaupunkia ja palveluita.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi asiakkaan tilannetta kokonaisuudessaan ja kartoitettiin hänen mahdollisuuksiaan Helsingissä sekä paikkakunnalla, missä asiakkaan perhe asuu. Tehtiin asuntohakemukset suurimmille vuokrayhtiöille, koska nuorella oli suuri tarve itsenäistyä ja tulevaisuus lähtöpaikkakunnalla ei tuntunut tarjoavan mitään. Ilmoitettiin asiakas työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon.

Haettiin asiakkaan kanssa aikuisten perusopintojen alkuvaiheeseen, sillä niiden suorittamisen jälkeen mahdollisuudet päästä ammattikouluun olisivat paremmat. Opintojen suorittaminen kestää vuoden, eikä asiakkaalla ollut muuta rahoitusmahdollisuutta kuin toimeentulotuki. Kouluttamattomana ja lähes kielitaidottomana töiden löytäminen on haastavaa eikä aikuisten perusopintoihin saa opintotukea. Koska perusopinnot eivät oikeuttaneet asiakasta opiskelija-asuntoon, joutui hän majoit-

tumaan milloin tuttavien luokse, milloin asunnottomille tarkoitettuun asumispäivystykseen.”

FAKTAT:

- Suomalainen koulujärjestelmä ja kotouttamistoimenpiteet eivät tunnista maahan oppivelvollisuuden loppupuolella tai sen jälkeen muuttaneiden, vähäisen tai olemattoman koulutustaustan omaavien nuorten tarpeita tai pysty vastaamaan niihin. Tämän vuoksi monet jäävät tyhjän päälle kotouttamisajan jälkeen.
- Helsingissä kohtuuhintaisen vuokra-asunnon löytäminen on todella vaikeaa ja etenkin nuorten maahanmuuttajien asunnottomuus on kasvanut viime vuosina.
- Susanna Hyväri ja Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki 2013) <http://www.theseus.fi/handle/10024/140358>

2. MAAHANMUUTTAJA- RYHMÄT

OLESKELULUVAN PERUSTE määrittää kolmansista maista Suomeen muuttaneiden henkilöiden oikeuden työntekoon, opiskeluun ja sosiaaliturvaan. Se on myös ensimmäinen kaikista tarvittavista tiedoista jatko-oleskelulupaa tai kansalaisuutta hakiessa.

Monesti asiakas tulee hakemaan neuvoja työnhakuun ja kertoo, että hänellä on työlupa. Tämä voi kuitenkin tarkoittaa työperusteisen oleskeluluvan sijaan esimerkiksi turvapaikanhakijan oikeutta työskennellä päätöstä odottaessaan tai muulla perusteella myönnettyä oleskelulupaa, jonka mukana tulee työnteko-oikeus. Usein

uusien asiakkaita tavatessa haasteena onkin, etteivät nämä itse tiedä oleskelulupansa perustetta. Tämän vuoksi on tärkeää, että neuvontaa antava viranomais tai muu taho selvittää heti aluksi, millä perusteella asiakkaan oleskelulupa on myönnetty.

Eri oleskelulupien ja -oikeuksien lisäksi maahanmuuttaja-asiakkaiden neuvonta-asiointiin ja toimijuuteen liittyy erilaisia rajoituksia sekä erityispiirteitä, joita esitellään seuraavissa kappaleissa. Asiakastapaukset on jaoteltu sen perusteella, mitä kunkin asiakasryhmän kohdalla tulisi huomioida.

2.1 TURVAPAIKANHAKIJAT

Turvapaikanhakija on ihminen, joka on saapunut Suomen rajalle ja hakenut oleskeluoikeutta, koska hänellä on perusteltu syy pelätä vainoa asuinmaassaan. Turvapaikan hakeminen on YK:n pakolaissopimuksen ja ihmisoikeusjulistuksen takaama ihmisoikeus.

EU-maiden välinen Dublin-järjestelmä määrittää, minkä jäsenvaltion vastuulle turvapaikanhakijat kuuluvat. Jos henkilö ilmoittautuu turvapaikanhakijaksi Suomessa ja hänen sormenjälkensä rekisteröidään täällä, hakemuksen käsittely jää useimmiten Suomen vastuulle. Jokaisella turvapaikanhakijalla on oikeus oleskella maassa, kunnes hänen hakemuksensa on käsitelty. Oppivelvollisuusikäisillä on oikeus perusopeukseen. Täysi-ikäisten mahdollisuus kielen opiskeluun vaihtelee kuntakohtaisesti.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Jos turvapaikanhakijalla on maahan saapuessaan matkustusasiakirja, työnteko-oikeus alkaa 3 kuukauden kuluttua turvapaikan hakemisesta. Muussa tapauksessa työnteko-oikeus alkaa 6 kuukauden kuluttua.

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Ei

- Turvapaikanhakijan sosiaali- ja terveystalvet järjestetään vastaanottokeskuksessa. Hänellä on oikeus vain akuuttiin sairaanhoitoon.
- Turvapaikanhakija majoittuu vastaanottokeskuksessa tai kotimajoituksessa. Hänellä ei ole kotikuntaa.
- Turvapaikanhakija elää omilla ansioillaan tai vastaanottorahalla, joka on pienempi kuin toimeentulotuki. Vastaanottorahan suuruus riippuu majoitusmuodosta.

LISÄTIETOA:

- Turvapaikan hakeminen: <http://migri.fi/turvapaikan-hakeminen>
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kysymykset työnhausta Suomessa. Monilla on heikko koulutustausta ja kielitaito rajoittuu omaan äidinkieleen, joten sähköinen työnhaku on lähes mahdotonta.
- Kysymykset siitä, miten työnantajille voi todistaa oman työnteko-oikeutensa.
- Kysymykset opiskeluoikeudesta, -paikoista ja mahdollisuuksista.
- Kysymykset pankkitilin avaamisesta ja palkanmaksukäytännöistä.
- Kysymykset henkilötunnuksen ja verokortin hankkimisesta: www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/ulkomailta_suomeen/toihin_suomeen/

BAZIR, 26 VUOTTA

Asiakas on Afganistanin maaseudulta kotoisin oleva mies, jolla on kertomansa mukaan työkokemusta maanviljelyn parista. Hän on hakenut turvapaikkaa 7 kuukautta sitten. Asiakkaalla ei ole koulutustaustaa ja hän puhuu ainoastaan äidinkieltään paštua sekä maansa toista kieltä daria. Ei omista kotimaansa passia.

HAASTE: Tulee Ohjaamoon, koska haluaisi löytää töitä ja saada dokumentin työnteko-oikeudestaan.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi suomalaisen työnhaun perusteet CV:stä sähköiseen työnhakuun asti. Kerrottiin kielitaidon merkityksestä ja näyttettiin muutamia paikkoja, jossa turvapaikanhakijat voivat opiskella kieltä. Asiakkaalle annettiin mukaan Ohjaamon muistitikku, jolta löytyy valmiita CV-pohjia ja avoimia hakemuksia. Lisäksi pyrittiin avaamaan työlainsäädännön perusteita ja sitä, mitä tietyillä aloilla työllistyminen vaatii, kuten työturvallisuuskorttia ja hygieniapassia.

Asiakkaalle kirjattiin paperille, että mikäli hän saa työpaikan, hänen tulee hankkia verokortti ja MONI-kortti, koska pankkitilin avaaminen ei onnistu ilman todennettua henkilöllisyyttä. Lisäksi tulostettiin maahanmuuttoviraston sivuilta perustieto turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeudesta.

FAKTAT:

- Sähköisten palveluiden käyttäminen edellyttää luku- ja kirjoitustaitoa, kielitaitoa sekä tietoteknistä osaamista ja tietokonetta tai älypuhelinta.
- Digitalisaation yleistymisen myötä myös työnhaku on siirtynyt suurimmalta osin verkkoon.
- Kouluttamattoman ja kielitaidottoman turvapaikanhakijan työsaantimahdollisuudet etenkin pääkaupunkiseudulla ovat todella heikot
- Turvapaikanhakijan työnteko-oikeus: <http://migi.fi/turvapaikanhakijan-tyonteko-oikeus>

OMER, 24 VUOTTA

Asiakkaalla on insinöörin koulutus kotimaastaan Irakista, missä hän on työskennellyt kansainvälisellä työnantajalla. Hän on tullut Suomeen turvapaikanhakijana 1,5 vuotta sitten ja saanut vakituisen työpaikan siivousalalta. Asiakas on saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen, josta on valitettu hallinto-oikeuteen. Valituksen käsittely on yhä kesken. Kielteisen päätöksen jälkeen asiakas on hakenut työperäistä oleskelulupaa, koska sen saamisen ehdot täyttyvät.

HAASTE: Asiakkaan kotimaasta saatu passi on menossa vanhaksi kahden kuukauden kuluttua. Se tulee uusia, koska ulkomaalaislaki edellyttää voimassaolevaa matkustusasiakirjaa maassa oleskelelta ulkomaalaisilta. Passi on ollut koko turvapaikkaprosessin käsittelyn ajan maahan tulosta lähtien poliisin hallussa.

MITÄ TEHTIIN: Koska turvapaikka-asian käsittely oli Maahanmuuttoviraston osalta ohi, passin takaisin saaminen oli mahdollista. Maahanmuuttovirastoon lähetettiin pyyntö passin palauttamisesta, ja sieltä pyyntö välitettiin edelleen poliisille. Kuukauden kuluttua passi toimitettiin asiakkaalle. Passin uusiminen osoittautui kuitenkin odotettua vaikeammaksi, koska Irakin Helsingin-suurlähetystö oli edellisenä keväänä lopettanut matkustusasiakirjojen myöntämisen ja lähin Irakin lähetystö, jossa uusiminen onnistuu, sijaitsee Tukholmassa. Tukholmaan matkustaminen vaatii viisumin, jota turvapaikkaa hakeneilla ei ole.

Ohjaaja selvitti asiakkaan mahdollisuuksia maahanmuuttovirastosta, ulkoministeriöstä, poliisilta, Irakin suurlähetystöstä, Ruotsin suurlähetystöstä sekä Rajavartiolaitokselta. Kenelläkään ei ollut ratkaisua. Edessä näytti olevan tilanne, että toimi asiakas miten tahansa, hän rikkoisi jotain lakia. Hän tekisi rajarikkomuksen mennessään Ruotsiin tai palatessaan Suomeen ilman viisumia, tai rikkoisi ulkomaalaislakia, koska hänellä ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa. Mikäli hänet pysäytettäisiin rajalla, olisi ainoana vaihtoehtona anoa

turvapaikkaa Ruotsista. Niin tehdessä hänet palautettaisiin Ruotsista Suomeen Dublin-asetuksen perusteella. Suomen rajalla edessä olisi uusi turvapaikkakäsittely, eikä jätetty sekä maksettu työperäinen oleskelulupahakemus olisi enää voimassa maasta poistumisen seurauksena.

Kun passin voimassaoloaika oli enää 2,5 viikkoa, todettiin, että asiakkaan ainoa tapa saada viisumi Ruotsiin oli oleskeluluvan saaminen. Työntekijän oleskelulupien tavallinen käsittelyaika on noin 5 kuukautta, jonka vuoksi TE-palveluiden työ lupa-asioista vastaavaan yksikköön ja Maahanmuuttovirastoon lähetettiin kiirehdimispyyntö. Koska työluvan saamisen edellytykset täyttyivät ja hakemuksessa oli kaikki tarvittavat selvitykset ja liitteet, se ratkaistiin TE-palveluissa samana päivänä ja siirrettiin Maahanmuuttovirastoon käsiteltäväksi. Maahanmuuttovirastollakaan ei ollut mitään työluvan myöntämistä vastaan, mutta heidän huolensa oli, että työ lupa voitaisiin myöntää vain passin voimassaoloajaksi eli kahdeksi viikoksi. Lisäksi oleskelulupakortin, joka toimisi rajalla viisumina, painaminen ja toimittaminen asiakkaalle veisi samat kaksi viikkoa. Asiakas oli maksanut oleskelulupahakemuksesta 450 € ja mikäli hänelle myönnettäisiin lupa kahdeksi viikoksi, hänen tulisi jättää heti jatkolupahakemus ja maksaa siitä 187 €. Kaikesta tästä huolimatta päädyttiin siihen, että tämä oli ainoa vaihtoehto.

Asiakas varasi lennot Tukholmaan ja ohjaaja varmisti Suomen Rajavartiolaitokselta ja Ruotsin rajavartiosta vastaavalta rajapoliisilta, että oleskelulupapäätös olisi riittävä dokumentti rajalla. Passin uusiminen onnistui, mutta asiakkaan vanha passi otettiin häneltä uutta hakemusta hakiessa. Hän siis palasi Suomeen ilman voimassaolevaa matkustusasiakirjaa.

Tätä kirjoittaessa asiakas odottaa yhä kotimaansa passia ja Maahanmuuttoviraston päätöstä muukalaispassista. Sitä hänen oli pakko hakea, koska ilman muukalaispassia työperäisen jatko-oleskeluluvan saaminen on mahdo-

tonta, ja ilman matkustusasiakirjaa ja viisumia hän ei voi matkustaa Tukholmaan Irakin suurlähetystöön hakemaan uutta kotimaista passiaan. Tällä hetkellä myös Irakin Tukholman-suurlähetystö on keskeyttänyt matkustusasiakirjojen ja henkilöllisyystodistusten toimittamisen pohjoismaissa oleskeleville kansalaisilleen, joten passin valmistuminen on epävarmaa.

FAKTAT:

- Ulkomaalaislaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L2P14>
- Rajan ylitys: <http://www.raja.fi/ohjeita/matkustusasiakirjat>

ABDUL, 22 VUOTTA

Asiakas on kotoisin Khostin maakunnasta Afganistanista. Hän on tullut Suomeen turvapaikanhakijana vanhempiensa kuoltua kotimaassa. Odottaa päätöstä turvapaikasta.

HAASTE: Asiakas tulee Ohjaamoon kysymään, millaiset mahdollisuudet hänen veljellään olisi tulla Suomeen, mikäli hän itse saa oleskeluluvan. Veli on 16-vuotias ja asuu asiakkaan sedän luona Kabulissa.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi asiakkaan omaa tilannetta, johon sidonnainen veljen tilanne on. Veljen osalta ei voitu neuvoa muuta tapaa maa-hantulolle kuin turvapaikan hakeminen. Perhesiteen perusteella luvan saaminen olisi erittäin epätodennäköistä veljen iän ja prosessin hitauden vuoksi. Käytiin läpi turvapaikan myöntämisen edellytyksiä sekä muita mahdollisia tapoja saada oleskelulupa Suomeen. Kävi ilmi, ettei asiakkaalla ollut kotimaista passia, joten oleskeluluvan saaminen muulla perusteella olisi mahdotonta.

Koska asiakas koki olevansa vastuussa veljestään ja huoli veljestä oli suuri, asiakkaalle kerrottiin mahdollisuudesta vapaaehtoiseen pa-

luuseen ja vapaaehtoisen paluun tuesta. Tuen avulla asiakas ja hänen veljensä voisivat hankkia asunnon ja aloittaa uuden elämän Kabulissa lähellä sukulaisia.

FAKTAT:

- Vapaaehtoinen paluu: <http://migri.fi/paluu>
- Maan sisäinen pako: <http://intermin.fi/maahanmuutto/vapaaehtoinen-paluu-ja-palauttaminen/kenet-voidaan-palauttaa-jamiten>

2.2 PAKOLAISET

KIINTIÖPAKOLAISET

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun (UNHCR) myöntämä pakolaisen asema ja joka saapuu maahan vastaanottajavaltion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa. Suomessa kiintiön koosta päättää eduskunta. Vuodesta 2001 alkaen Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrä on ollut 750 henkilöä vuodessa. Vuosina 2014 ja 2015 pakolaiskiintiötä nostettiin Syyrian sodan vuoksi poikkeuksellisesti 1 050 henkilöön. Kiintiöpakolaiset tulevat Suomeen usein pakolaisleireiltä, mutta yhä useammin myös kaupungeista.

PAKOLAISSTATUKSEN SAAVAT TURVAPAIKANHA-KIJAT

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Vain pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissovimuksen mukainen pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon. Sen sijaan turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan toissijaisen suojeluntarpeen perusteella (esim. epäinhimillisen kohtelun uhka kotimaassa).

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Kyllä

LISÄTIETOA:

- <http://intermin.fi/maahanmutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/kiintiopakolaiset>
- <http://migri.fi/kiintiopakolaiset>

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMITEN ESIINTYVÄT ASIAT:

Ongelmat palveluissa näyttäytyvät harvoin kotoutumisen alkuvaiheessa, koska pakolaistatuksen saaville on tarjolla enemmän alkuvaiheen tukea ja palveluita kuin muilla luvilla tuleville.

ROLAND, 19 VUOTTA

Asiakas on kotoisin Kongon Demokraattisesta tasavallasta, josta hän on paennut 12-vuotiaana perheensä kanssa Sambiaan. Siellä heille on myönnetty UNHCR:n pakolaisasema. Neljä vuotta myöhemmin perhe on päässyt Suomen pakolaiskiintiöön.

Asiakas ei ole käynyt koulua kotimaassaan. Pakolaisleirillä hän on saanut lukutaito-opetusta englanniksi. Perheen saavuttua Suomeen asiakkaan ollessa 16-vuotias hänet on ohjattu suomen kielen kursseille ja Valma-opintoihin, perheen nuorempien lasten aloittaessa peruskouluopinnot valmistavilla luokilla. Hän on hakenut Valma-opintojen jälkeen ammatilliseen koulutukseen, muttei ole tullut hyväksytyksi yhteenkään hakemaansa paikkaan.

HAASTEET: Asiakas haluaisi löytää töitä tai työkokeilupaikan, jotta pääsisi ammattikouluun. Kouluaan pääseminen on asiakkaalle todella tär-

keää ja hän on valmis tekemään mitä tahansa sen eteen.

MITÄ TEHTIIN: Kerrottiin asiakkaalle mahdollisuudesta suorittaa aikuisille tarkoitettu perusopetuksen oppimäärä iltaopintoina. Se mahdollistaisi samalla työssä käynnin tai työkokeilun ja kehittäisi opiskelutaitoja. Varsinkin peruskoulun päättötodistuksen saaminen mahdollistaisi hakemisen ammattikouluun normaalilla hakumenettelyllä eikä harkinnanvaraisessa haussa, jonka kautta Valma-opinnot suoritaneiden tulee hakea. Ohjaamon työelämän asiantuntijoiden avustuksella asiakkaalle löytyi työkokeilupaiikka ja hän aloitti peruskoulun aineopinnot iltaopintoina.

FAKTAT:

- Oppivelvollisuus: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli-ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_oppilaat
- Harkinnanvarainen valinta ammatillisessa koulutuksessa: <https://opintopolku.fi/wp/valintojen-tuki/yhteishaku/haku-lukioon-ja-ammattilliseen/hakeminen-harkinnanvaraisen-valinnan-kautta/>

MOHAMMED, 23 VUOTTA

Asiakas on paennut Afganistanista Iraniin 8-vuotiaana sisartensa kanssa. Hän on käynyt siellä kaksi vuotta koulua, mutta päätenyt töihin jo 10-vuotiaana. Asiakas joutui esimiehensä seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi ja tätä jatkui useamman vuoden. Myöhemmin hänellä on ollut muutamia suhteita miesten kanssa.

Asiakas palasi 18-vuotiaana Afganistaniin. Isän ja veljien saadessa tietää asiakkaan harrastaneen seksiä samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa he pahoinpitelivät hänet henkivieveriin.

Monien mutkien kautta asiakas päätyi Suomeen hakemaan turvapaikkaa. Hänelle myönnettiin pakolaisasema, koska pelko henkilökohtaisesta vainosta oli hänen tilanteessaan hyvin perusteltua. Asiakas sai oleskeluluvan neljäksi vuodeksi. Pelkojaan ja omaan seksuaalisuuteensa liittyviä tunteita hän pääsi käsittelemään SOS-kriisikeskuksen tarjoamassa keskusteluavussa kriisityöntekijän kanssa.

HAASTEET: Asiakas tuli ohjaamoon vuoden kulluttua oleskeluluvan saamisesta, koska hän oli saanut Maahanmuuttovirastosta kirjeen. Siinä kerrottiin, että hänen pakolaisasemansa peruuttamista harkitaan Maahanmuuttoviraston saaman uuden tiedon valossa. Asiakas kutsuttiin haastatteluihin tähän liittyen ja hän meni tiedosta lähes shokkiin.

MITÄ TEHTIIN: Otettiin yhteyttä tuttuun lakimieheen. Haasteena oli turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan tehdyt rajaukset. Vaikka henkilöllä olikin nyt oleskelulupa, asia koski hänen turvapaikanhakuaikeista asiaansa ja hänen oikeutensa määräytyivät silloisten oikeuksien kautta. Onneksi Maahanmuuttoviraston asiakirjoista löytyi kuitenkin kirjaus, että asiakasta oli neuvottu ottamaan yhteyttä kyseiseen asianajajaan jo turvapaikan hakuvaiheessa ja lupa oikeusapuun saatiin. Asiakas tapasi tulkin kanssa asianajajan, joka lähti myös haastatteluun asiakkaan kanssa. Samalla otettiin yhteyttä kriisityöntekijään, jonka luona asiakas oli käynyt kuluneen vuoden aikana ja pyydettiin häneltä lausuntoa asiakkaan tilanteesta Maahanmuuttoviraston haastattelua varten.

Asiakkaan pakolaisasemaa ei peruutettu ja maahanmuuttoviraston saamat ns. uudet tiedot osoittautuivat virheellisiksi. Kotouttamistoimenpiteet Suomessa jatkuivat ennallaan, mutta muutaman kuukauden kestänyt prosessi ja sen aiheuttamat pelkotilat veivät asiakkaan akuutin psykiatrisen hoidon pariin.

FAKTAT:

- Kansainvälisen suojelun lakkauttaminen ja peruuttaminen: <https://migri.fi/pakolaisaseman-ja-toissijaisen-suojelun-peruuttaminen>
- SOS-kriisikeskus: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/tukea-ja-apua/kasvokkain/kriisiapua-maahanmuuttajille>

2.3 OLESKELULUPA TOISSIJAISEN SUOJELUN TAI MUULLA PERUSTEELLA

Jos pakolaisaseman saamisen edellytykset eivät täyty, voidaan turvapaikanhakijalle myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. Lupa voidaan myöntää, jos henkilöä tämän kotimaassa tai pysyvässä asuinmaassa uhkaa kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus. Lupa voidaan myöntää myös, jos kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei voi palata joutumatta vakavaan henkilökohtaiseen vaaraan siellä vallitsevan aseellisen selkkauksen vuoksi. Turvapaikanhakijalle voitiin myöntää humanitaarista suojelua 16.5.2016 saakka, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täyttyneet.

Mikäli henkilölle ei voida myöntää kansainvälistä suojelua (pakolaisasemaa tai toissijaista suojelua), Maahanmuuttovirasto tutkii myös, voiko oleskeluluvan myöntää muulla perusteella. Näitä ovat oleskelulupa maasta poistumisen estymisen perusteella, oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syyistä tai oleskelulupa ihmiskaupan uhrina.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Kyllä

LISÄTIETOA:

- Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset:

<http://migri.fi/toissijainen-suojelu>

<http://migri.fi/oleskelulupa-muulla-perusteella>

- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta:
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMITEN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Matkustusasiakirjan hankkimisen vaikeudet, sillä vain harvalle myönnetään muukalaispassi.
- Tarve keskeyttää kotoutumiskoulutus ja etsiä töitä tai lisätöitä perheen yhdistämisen toimeentuloedellytyksen täyttymiseksi.
- Opiskelumahdollisuuksien kartoittaminen kotoajan päättymisen jälkeen, koska ensimmäiset maassaolovuodet ovat kuluneet töitä tehden, jotta perheen yhdistäminen olisi mahdollista.

ANGELA, 23 VUOTTA

Asiakas on tullut hakemaan turvapaikkaa Suomesta yksin alaikäisenä äitinsä kuoltua ja pikkuveljiensä kadottua kotikaupungissa tapahtuneen pommi-iskun yhteydessä. Hänelle myönnettiin oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä, koska kouluttamattoman, perheettömän naisen lähettäminen yksin takaisin Angolaan ei olisi inhimillistä. Asiakkaalle myönnettiin muukalaispassi vuodeksi ja sen vanhen tuessa toiseksi vuodeksi.

HAASTE: Asiakkaan tullessa Kurvin tuen piiriin hän oli juuri saanut kielteisen päätöksen viimeisimpään muukalaispassihakemukseensa.

Hänelle ei enää myönnetty muukalaispassia Suomesta, koska kaksi ensimmäistä muukalaispassia oli myönnetty kotimaisen passin hankkimiseksi. Tästä syystä asiakkaalla ei ollut minäänlaista henkilötodistusta.

MITÄ TEHTIIN: Otettiin yhteyttä asianajajaan, jotta päätöksestä voitaisiin valittaa hallinto-oikeuteen. Lakimiehen ohjeistuksesta asiakkaan entiseltä sosiaalityöntekijältä ja -ohjaajalta pyydettiin tietoja siitä, mitä asiakas oli jo tehnyt kotimaisen passin hankkimiseksi. Sosiaaliohjaaja kertoi, että asiakas oli matkustanut toisessa Pohjoismaassa sijaitsevaan kotimaansa lähetystöön tiedustelemaan passin saamisen mahdollisuutta. Sieltä hän oli saanut kirjallisen tiedon siitä, ettei voisi saada passia lähetystöstä, koska hänellä ei ollut koskaan aikaisemmin ollut kotimaansa passia. Tämä dokumentti oli toimitettu Maahanmuuttovirastoon muukalaispassin hakemisen yhteydessä. Sosiaaliohjaaja oli luullut tämän riittävän, varsinkin kun kotoutumiskoulutuksessa olevan, työmarkkinatuella elävän asiakkaan oli jo taloudellisesti mahdotonta matkustaa Afrikkaan. Tämän hän kirjasi maahanmuuttovirastolle osoitettuun selvityksen. Tilanne ei kuitenkaan muuttunut hallinto-oikeudessakaan.

Oltuaan yli vuoden ilman virallista henkilötodistusta, tammikuussa 2017 voimaan astuneen henkilökorttilain uudistuksen myötä asiakas pystyi vihdoin hakemaan ulkomaalaisen henkilökorttia. Se myönnettiin ainoastaan oleskeluluvan voimassaolon ajaksi eli yhdeksäksi kuukaudeksi.

Samana keväänä, 1,5 vuoden päästä edellisestä kielteisestä päätöksestä, asiakkaan kanssa haettiin uudelleen muukalaispassia. Kaikkien edelliseen hakemukseen liitettyjen dokumenttien lisäksi Kurvin ohjaaja hankki Portugalissa sijaitsevasta Angolan lähetystöstä selvityksen siitä, mitä dokumentteja asiakkaalla tulisi olla passin saamista varten. Niistä ensimmäinen oli syntymätodistus, jota asiakkaalla ei ollut koskaan ollut. Lisäksi oltiin yhteydessä Suomen

Lähetysseuraan, jonka Angolassa työskentelevä työntekijältä pyydettiin selvitys maan byrokratiasta ja väestörekisteröinnistä. Viesti oli sama: asiakas ei tulisi saamaan kotimaansa passia, vaikka matkustaisi paikan päälle asiaa hoitamaan, sillä kotimaan kansalaisuuden todentaminen ei olisi mahdollista.

Tällä hetkellä asiakkaan oleskelulupa on päätynyt, muukalaispassihakemukseen ei ole tullut päätöstä ja jatko-oleskelulupaa on haettu ilman vaadittua matkustusasiakirjaa. Asiakkaan ulkomaalaisen henkilökortin voimassaolo päättyy samaan aikaan kuin oleskelulupa ja uuden luvan käsittelyn ajan hän on jälleen käytännössä paperiton.

FAKTAT:

- Muukalaispassi: <http://migri.fi/muukalaispassi>
- Ulkomaalaisen henkilökortti: http://www.poliisi.fi/henkilokortti/lisatietoa_henkilokortin_hakemisesta

2.4 OLESKELULUPA PERHESITEEN PERUSTEELLA

Perhesiteen perusteella oleskeluluvan voi saada Suomessa oleskelevan perheenkokoajan aviopuoliso, rekisteröity parisuhdekumppani, alle 18-vuotiaan lapsen huoltaja tai alle 18-vuotias lapsi. Avopuolison täytyy olla asunut vähintään kaksi vuotta yhdessä perheenkokoajan kanssa tai heillä täytyy olla lapsi yhteishuollossa.

Luvan saamiseksi perheenkokoajan tulee täyttää toimeentuloedellytys. Toimeentuloedellytys ei koske Suomen kansalaisia eikä pakolaisaseman saaneita, jotka käynnistävät perheenyhdistämisen prosessin kolmen kuukauden kuluessa oleskeluluvan saamisestaan. Perhesiteen perusteella saapuvien pääsy kotoutumispalvelujen piiriin on perheenkokoajan tietotaidon ja osaamisen vastuulla, koska maahan saapuesaan heillä ei ole kontaktia muihin viranomaisiin kuin Maahanmuuttovirastoon.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Kyllä

LISÄTIETOA:

- Tietoa perheenyhdistämisestä: <http://migri.fi/perheenasenen-luokse-suomeen>
- Ulkomaalaislaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L4P37>
- Toimeentuloedellytys: <http://migri.fi/toimeentulo>

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Tiedonhaku perheenyhdistämisprosessista.
- Tarve keskeyttää kotoutumiskoulutus ja etsiä töitä tai lisätöitä perheenyhdistämisen toimeentuloedellytyksen täyttämiseksi.

- Opiskelumahdollisuuksien kartoittaminen kotoajan päättymisen jälkeen, koska ensimmäiset maassaolovuodet ovat kuluneet töitä tehden, jotta perheenyhdistäminen olisi mahdollista.
- Perhesiteen perusteella tulneiden nuorten aikuisten huolet liittyen katkenneeseen perhesiteeseen ja yksin pärjäämiseen.

PLOY, 23 VUOTTA

Asiakas on tavannut suomalaisen aviomiehensä kotimaassaan ja tullut tämän mukana Suomeen neljä vuotta sitten. Pariskunnalla on 3-vuotias lapsi. Suhde on väkivaltainen ja sosiaalityön työntekijät ovat ohjanneet asiakkaan turvakoitiin, jonka kautta hänelle on järjestymässä kriisimajoitus.

HAASTE: Asiakkaan suomen kielen taito on heikko, koska Suomessa aika on kulunut kotoon lapsen kanssa ja miehen kanssa yhteinen kieli on englanti. Asiakkaan aviomies on uhkailut, että asiakas menettää oleskelulupansa ja lapsensa, mikäli pari eroaa.

MITÄ TEHTIIN: Asiakkaalla ei ollut omaa tiliä, joten hänelle avattiin sellainen. Ilmoitettiin Kelaan uusi tilinumero ja haettiin toimeentulotukea. Asiakas ilmoitettiin TE-toimistoon työtömäksi työnhakijaksi, mutta koska hänen lapsellaan ei ollut päivähoitopaikkaa, hän ei ollut oikeutettu työllistämistoimenpiteisiin. Lapselle haettiin päivähoitopaikkaa, jonka hän on lakisääteisesti oikeutettu saamaan neljän kuukauden kuluessa hakemisesta.

Konkreettisen avun lisäksi asiakkaan huolta oleskeluluvan jatkumisen suhteen helpotettiin kertomalla, että perhesiteen perusteella myönnettyä lupaa voidaan jatkaa, vaikka parisuhde päättyy. Jatkoluvan myöntämiseen riittävät myös muut perustellut syyt ja maahan syntyneet siteet, joita hänen tapauksessaan on hänen lapsensa Suomen kansalaisuus.

Lapsi aloitti päivähoidon 3,5 kuukauden päästä ensitapaamisesta ja asiakas pääsi TE-palveluiden piiriin. Hänet ohjattiin kielitaitotestiin, jonka jälkeen hän jonottaa suomen kielen kursseille. Jonot ovat pitkät ja etusijalla ovat kotoutumistoimenpiteissä olevan maahanmuuttajat. Ainoaksi vaihtoehdoksi kieliopinnoille ja kotona toimeentuloa odottamiselle ovat työväenopistojen ja vastaavien kielikurssit, joiden laajuus on alle 25 tuntia viikossa.

FAKTAT:

- Laki kotoutumisen edistämisestä, 12 § Oikeus kotoutumissuunnitelmaan ja kotoutumissuunnitelman kesto: ”Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on laadittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisestä taikka oleskeluoikeuden rekisteröimisestä.” <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386#L2P12>

DONALD, 18 VUOTTA

Vanhempiensa erottua asiakas on jäänyt asumaan isänsä kanssa kotimaahansa, kun taas hänen äitinsä ja siskonsa ovat muuttaneet Suomeen. Poika ja isä ovat riitautuneet ja isä on heittänyt pojan ulos kodista, minkä jälkeen hän on matkustanut 17-vuotiaana Suomeen äitinsä luo. Asiakas on hakenut oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Lähes vuoden kestäneen käsittelyn aikana hän käynyt suomen kielen kurssin, päässyt lukioon ja suorittanut siellä opintoja odottaessaan päätöstä.

HAASTE: Asiakas on saanut kielteisen oleskelulupapäätöksen, koska hän on ehtinyt täyttää 18 vuotta käsittelyprosessin aikana. Hän haluaisi jäädä Suomeen perheensä luo ja jatkaa opintoja.

MITÄ TEHTIIN: Ohjattiin asiakas asianajajan luo, jotta päätöksestä voitaisiin valittaa. Asiakasta neuvottiin etsimään töitä, jotta hän voisi hakea

työperusteista oleskelulupaa. Hallinto-oikeuden päätös oli kuitenkin sama kuin Maahanmuuttoviraston. Koska asiakas ei ollut löytänyt töitä, hänen tulisi poistua maasta kuukauden sisällä.

Asiakas ei voinut hakea opiskeluperustaista oleskelulupaa, sillä myös siihen liittyy toimeentuloedellytys. Vaikka asiakas asui äitinsä ja tämän suomalaisen aviomiehen luona, jotka elättäisivät hänet, hänen pankkitilillään pitäisi olla vaadittavat 6720 €, jotta hän voisi todistaa kykynsä elättää itsensä opintojen ajan.

Asiakasta kehoitettiin noudattamaan maastapoistumismääräystä, sillä sen rikkominen saattaisi johtaa maahantulokieltoon. Näin hän voisi palata maahan, mikäli rahat järjestyvät tai hän löytäisi työpaikan.

FAKTAT:

- 18-vuotta täyttänyt lapsi ei voi saada oleskelulupaa perhesiteen perusteella.
- Opiskelijan oleskeluluvan saaminen edellyttää, että hakijalla on tilillään riittävät varat Suomessa opiskelemiseen (560 €/maassalokuukausi, 6720 €/vuosi) sekä yksityinen sairaskuluvakuutus, joka kattaa sairaskulut 100 000 € tai 30 000 € asti.
- Opiskelun perusteella oleskeluluvan saaneilla on oikeus työskennellä n. 25h/vko.

SAMIM, 29 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen turvapaikanhakijana ja saanut oleskeluluvan yksilöllisen, inhimillisen syyn perusteella. Hän opiskelee arkipäivisin klo 9–12 Helsingin aikuisopistossa suomen kieltä kotouttamistoimenpiteenä ja työskentelee iltaisin osa-aikaisena toimistosiivoojana.

HAASTE: Asiakas haluaisi kotimaahan jääneet vaimonsa ja lapsensa Suomeen.

MITÄ TEHTIIN: Kerrottiin asiakkaalle ikävät faktat: hänen kohdallaan perheen yhdistämiseksi toimeentuloedellytys edellyttää 2200 € nettotuloja kuussa. Kielitaidottomana ja koulutamattomana summan tienäminen on lähes mahdotonta. Asiakkaalle suositeltiin opintojen jatkamista paremman tulevaisuuden sekä mahdollisen Suomen kansalaisuuden saamiseksi. Etsittiin työpaikkoja ja tämän ohella tuotiin konkreettisesti esiin työn saannin haasteita sekä palkkatasoa.

FAKTAT:

- Toimeentuloedellytys koskee muita kuin Suomen kansalaisia: <http://migri.fi/toimeentuloedellytys-kansainvalista-suojelua-saaneen-perheenjasenelle>
- <http://migri.fi/toimeentuloedellytys-suomesta-oleskeluluvan-saaneen-perheenjasenelle>
- Kansalaisuuden saamiseksi kielitaitovaatimus: <http://migri.fi/kielitaito>

2.5 TYÖNTEKIJÄN OLESKELULUPA

Työntekijän oleskelulupaa voi hakea kolmansiasta maista käsin. Lupaa varten hakijalla tulee olla joko toistaiseksi voimassa oleva tai vähintään vuoden määräaikainen työsopimus, työnantajan täyttämä TEM 054 -lomake ja voimassa oleva matkustusasiakirja. Luvat myönnetään ammattialakohtaisesti. Jos hakijalla on kaksi osa-aikaista sopimusta eri aloille, lupa voidaan myöntää kumpaankin, mikäli ne ovat työlupalinjauksen mukaisia.

Työ- ja elinkeinotoimisto tekee hakemukseen ensin kokonaisharkintaan perustuvan osapäätöksen. Kokonaisharkinta sisältää työvoiman saatavuuden ja työsuhteen ehtojen arvioinnin sekä työnantajan edellytysten selvittämisen. Kun osapäätös on valmis, Maahanmuuttovirasto käsittelee hakemuksen ja tekee siihen päätöksen.

Elinkeinonharjoittajille, au-paireille sekä tiettyjä työtehtäviä varten on omat oleskelulupansa.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä, luvassa määritellyin ehdoin

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Mahdollista hakea oikeutta Kelasta

- Suomen sosiaaliturvaan voi kuulua vakinaisen asumisen tai työskentelyn perusteella.
- Sairaanhoidon varten mahdollista hakea Kelasta todistus oikeudesta hoitoetuuksiin Suomessa.

LISÄTIETOA:

- Työntekijän oleskelulupa: <http://migri.fi/tyoskentely-suomessa>
- Työlupa: <http://toimistot.te-palvelut.fi/tyolupa-asioiden-ohjeet>
- Työskentely Suomessa: <http://www.kela.fi/ulkomailta-suomeen-tyoskentely-suomessa>
- Todistus oikeudesta hoitoetuuksiin: <http://www.kela.fi/yhteistyokumppanit-todistus-oikeudesta-hoitoetuuksiin-suomessa>

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kysymykset työperäisen oleskeluluvan hakemisesta ja hakemuksen täyttamisestä.
- Prosessin etenemiseen liittyvät kysymykset.
- Kysymykset työnantajista, jotka olisivat valmiita tekemään työsopimuksen ja palkkaamaan henkilön, joka voi aloittaa työskentelyn vasta oleskelulupaprosessin käsittelyn jälkeen.

ADITYA, 28 VUOTTA

Asiakas on intialainen mies, joka on työskennellyt kotimaassaan monikansallisen ravintolaketjun palveluksessa. Hän on tavannut kotimaassaan suomalaisen naisen. Koska naisen on pitänyt palata Suomeen työviisuminsa päätty-

tyä, pari on mennyt naimisiin voidakseen hakea asiakkaalle oleskelulupaa perhesiteen perusteella ja jatkaakseen yhteiseloa Suomessa. Vuoden kuluttua mies on saanut oleskeluluvan Suomeen ja muuttanut naisen luo. Hän on työllistynyt heti, koska samalla kansainvälisellä ravintolaketjulla on ravintola myös pääkaupunkiseudulla. Pariskunnan yhteiselo ei kuitenkaan sujunut, joten he hakivat avioeroa.

HAASTE: Asiakas tulee Ohjaamoon hakemaan apua oleskeluluvan uusimisessa.

MITÄ TEHTIIN: Jatkolupa oleskelulupa voidaan myöntää eri perusteella kuin millä ensimmäinen lupa on myönnetty. Näin voidaan tehdä, mikäli toisen perusteen edellytykset täyttyvät ja asiakkaalla on vakituinen työsuhde alalla, jolle on viime aikoina myönnetty työperäisiä oleskelulupia. Tämän vuoksi asiakasta neuvotaan hakemaan jatkolupaa työnteon perusteella. Hänelle tulostetaan TEM 054-lomake, joka hänen työnantajansa tulisi täyttää. Lisäksi kirjoitetaan lista muista asioista, joita hakemukseen tulee liittää. Lisäksi sovitaan, että saatuaan vaaditut liitteet kokoon asiakas tulee Ohjaamoon, jossa ohjaajat auttavat häntä täyttämään jatko-oleskelulupahakemuksen sähköisesti.

FAKTAT:

- Jatkoluvan hakeminen: www.migri.fi/jatkolupa

MAHMUT, 25 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen turvapaikanhakijana kaksi vuotta sitten. Hän on saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen, josta on valitettu. Asiakas on asunut Keski-Suomessa vastaanottokeskuksessa ja kuullut siellä muilta turvapaikanhakijoilta, että Helsingistä löytyy kaikille töitä ja työpaikan löydettyään voisi hakea työperäistä oleskelulupaa.

HAASTE: Asiakas on tullut pääkaupunkiseudulle

etsimään töitä ja tulee kysymään, miten työperäistä oleskelulupaa haetaan.

MITÄ TEHTIIN: Kerrottiin asiakkaalle työperäisen oleskeluluvan saamisen ehdoista ja selvitettiin hänen taustojaan. Kävi ilmi, ettei asiakkaalla ole kotimaansa passia. Työperäistä oleskelulupaa hakiessa henkilöllä tulee olla voimassa oleva matkustusasiakirja. Turvapaikanhakijana maahan tulleiden kohdalla muukalaispassi voidaan myöntää, mikäli kotimainen passi on turvapaikkaprosessin aikana vanhentunut. Mikäli henkilöllä ei ole ollut kotimaista passia turva-

paikanhakuvaiheessa, ei työperäisen oleskeluluvan saaminen ole mahdollista.

FAKTAT:

- Matkustusasiakirjavaatimus: <http://migri.fi/passin-puuttuminen>

SVETLANA, 20 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen vuosittain au pairiksi. Koska au pair-lupa ei myönnetä jatkolupaa, hän on etsinyt vuoden aikana itselleen töitä Suomesta ja onnistunut löytämään kaksi eri osa-aikaista työpaikkaa. Näissä työt alkaisivat heti, kun asiakkaalla olisi työnteko-oikeus. Hän on jättänyt työperusteisen oleskelulupahakemuksen. Asiakas on myös hakenut opiskelupaikkaa ja tullut valituksi ammattikouluun.

HAASTE: Asiakas ei tiedä, kannattaisiko hänen peruuttaa työlu-pahakemuksensa ja hakea opiskeluperusteista oleskelulupaa. Toisaalta hän haluaisi opiskella, mutta hänestä tuntuisi pahalta tuottaa pettymys työnantajille, jotka ovat luvanneet hänelle osa-aikaista työtä.

MITÄ TEHTIIN: Yhtä oikeaa vastausta ei voitu antaa. Opiskeluperäisen oleskeluluvan saamiseksi asiakkaalla tulisi olla sairaskuutus ja tilillään 6720 €, jolla hän todistaa elatuskykynsä. En-

simmäinen oleskelulupa opiskelun perusteella maksaa 300 € ja tämä asiakkaan tulisi maksaa joka tapauksessa, vaikka hän vaihtaisi käsittelyä odottavan työperusteisen oleskelulupahakemuksensa hakuperusteeseen. Jo maksetut 450 € työperusteisesta luvasta menisivät siis hukkaan.

Asiakas kertoo, että voisi lainata rahat ja vakuutuksen hankkiminenkin onnistuisi kotimaasta. Toisaalta huoli työnantajan suhtautumisesta asiaan on suuri, mutta asiakkaalle kerrotaan, että työperäisiä lupia myönnetään ammattialakohtaisesti. Asiakkaan osa-aikatoista toinen on siivousalalta, joka on työlupalinjauksen mukainen ala. Toinen työ on vanhuspalveluissa, jonne työluvan saaminen on epätodennäköisempää. Opiskeluperusteisella oleskeluluvalla asiakas on oikeutettu työskentelemään 25 tuntia viikossa. Siten hän voisi aloittaa työt toisessa osa-aikaisista työpaikoista, jos hän saisi oleskeluluvan opiskelun perusteella.

Asiakkaan ohjauksen aikana tarkistettiin, mitkä olivat työperäisten sekä opiskeluperäisten oleskelulupien arvioidut käsittelyajat. Asiakas oli hakenut työperäistä lupaa neljä kuukautta aiemmin ja TE-palveluiden osapäätöksiä tehtiin sillä hetkellä viisi kuukautta aiemmin jätettyihin hakemuksiin. Opiskeluperäisten lupien käsittelyajaksi luvattiin taas ruuhkista huolimatta pisimmillään kaksi kuukautta. Asiakas ehtisi siis vaihtaa lupaperustetta ennen työperäisen oleskelulupahakemuksen käsittelyn aloittamista.

FAKTAT:

- Au parin oleskelulupa: <http://migri.fi/au-pair/fi>
- Työlupalinjaukset: <http://toimistot.te-palvelut.fi/uusimaa-tyolupa-asiat>

2.6 OPISKELIJAN OLESKELULUPA

EU-valtioiden, Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa tullessaan opiskelemaan Suomeen. Muista maista tulevat tarvitsevat opiskeluperäisen oleskeluluvan yli 90 vuorokautta kestäviin opintoihin. Oleskelulupa myönnetään tutkintoon tai ammattiin johtaviin opintoihin.

Opiskelijan täytyy vastata itse toimeentulostaan. Oleskeluluvan saadakseen hänellä tulee olla tilillään talletuksena vähintään 560 €/kk eli 6720 € vuoden opiskelua varten. Korkeakouluilla on lukukausimaksut ulkomaalaisille opiskelijoille. Lisäksi opiskeluperusteista oleskelulupaa varten tarvitaan yksityinen vakuutus,

joka korvaa sairaus- ja lääkekulut. Vakuutuksen on korvattava 100 000 € sairauskulut, jos opinnot Suomessa kestävät alle kaksi vuotta tai 30 000 € sairauskulut, jos opinnot kestävät vähintään kaksi vuotta. Omavastuun tulee olla alle 300 €.

Opiskeluperusteisessa oleskeluluvassa on rajattu työnteko-oikeus, joka on keskimäärin 25h/vko. Ajan voi hajauttaa lukukauden aikana opintojen mukaan.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Rajattu

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Ei

LISÄTIETOA:

- Opiskelu Suomessa: <http://migri.fi/opiskelu-suomessa>
- Opiskelusta Suomessa englanniksi: www.studyinfinland.fi

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kysymykset opiskeluperäisen oleskeluluvan hakemisesta.
- Työlupalinjaukset: <http://toimistot.te-palvelut.fi/uusimaa-tyolupa-asiat>
- Kysymykset englannin kielellä suoritettavista opinnoista ja opintoihin hakeutumista Suomessa.
- Apu hakemuksen täyttämässä, tarvittavien varojen hankkimisessa tai toteennäyttämässä sekä sairaskuluvakuutuksen hankkimisessa.

YOUSSEF, 28 VUOTTA

Asiakas on saapunut Suomeen neljä vuotta sitten Marokosta vaimonsa kanssa ja saanut oleskeluluvan perhesiteen perusteella. Hänen erotua vaimostaan oleskelulupaa ei ole jatkettu ja valitus päätöksestä on tullut kielteisenä takaisin hallinto-oikeudesta. Asiakas on työllistynyt ravintolaan, mutta saanut ammattiopistosta opiskelupaikan automaalariksi. Hän on säästänyt rahaa tavoitteenaan ostaa uusi auto.

HAASTEET: Asiakas voisi hakea työperäistä oleskelulupaa, mutta silloin haaveet opiskelusta pitäisi jättää. Asiakkaalla ei ole oikeutta suomalaisen sosiaaliturvaan, joten hänen on joka tapauksessa työskenneltävä opintojensa rahoittamiseksi. Huolena on myös asuminen, sillä asiakkaan yksiön vuokra on 690 €/kk. Omien säästöjen ja osa-aikatöistä saatavan palkan jälkeen elämiseen ei vuokran jälkeen jäisi riittävästi rahaa. Lisäksi asiakkaan pitäisi samalla säästää jatko-oleskelulupaansa vaadittavia rahoja.

MITÄ TEHTIIN: Pohdittiin asiakkaan kanssa vaihtoehtoja työ- ja opiskelulupien välillä. Työperäiset oleskeluluvat myönnetään yleensä vuodeksi tai pariin kerrallaan ja jatko on kiinni työlupalinjauksista, jotka saattavat vaihdella vuosittain. Oleskeluluvan kohdalla vuodeksi kerral-

laan myöntäminen ei ole niin suuri riski, koska tutkinnon suorittamiseen ensimmäisen luvan jälkeen jatkoluvan saaminen ko. opintojen loppuun asti on paljon varmenpää. Opiskelu parantaa työllistymismahdollisuuksia ja ammattikoulun päästötodistuksen saatuaan asiakkaan ei tarvitse suorittaa YKI-testiä, jos hän haluaa hakea Suomen kansalaisuutta.

Asiakasta neuvottiin myös unohtamaan haaveet auton ostamisesta, koska opiskeluluvan hakijan täytyy todistaa varallisuutensa ja autoa varten säästetyt varat toimisivat tässä tapauksessa todisteena toimeentulosta. Työperäisellä oleskeluluvalla asiakas voi tehdä enemmän töitä, mutta tulevaisuuden kannalta se ei ole niin kestävä ratkaisu. Asiakas päättää hakea opiskelijan oleskelulupaa ja hakee samalla asuntoa HOAS:ilta, jossa vuokrataso on huomattavasti alhaisempi kuin muilla vuokra-asunnon tarjoajilla.

FAKTAT:

- Opiskelijan opiskelulupa: <http://migri.fi/opiskelijan-oleskelulupahakemus>
- Työntekijän oleskelulupa: [http://migri.fi/tyontekijän-oleskelulupa](http://migri.fi/tyontekijan-oleskelulupa)

DASHA, 19 VUOTTA

TAUSTA: Asiakas on jäänyt orvoksi kotimaassaan Ukrainassa ja adoptoitu lastenkodista perheeseen, jossa on seitsemän muuta lasta. Asiakkaan ollessa 17-vuotias tämän adoptioperhe on tullut Suomeen hakemaan turvapaikkaa. Turvapaikkaprosessin aikana asiakas on oppinut suomen kielen ja suorittanut peruskouluopinnot.

HAASTEET: 18-vuotta täytettyään asiakas tulee Ohjaamoon rekrytointitilaisuuteen etsimään töitä. Hän kertoo myös haluavansa opiskella ja etsiä asuntoa. Samaan aikaan asiakkaan perhe saa kielteisen turvapaikkapäätöksen, josta valitetaan.

MITÄ TEHTIIN: Asiakas sai töitä ja hänelle järjestyi asunto työnantajan kautta. Asiakas haki yhteishaussa ammatillisiin opintoihin ja sai opiskelupaikan, minkä jälkeen hän haki opiskeluperäistä oleskelulupaa. Toimeentuloedellytys ei ollut ongelma, koska hän sai kevään ja kesän aikana säästettyä palkastaan tarvittavan summan rahaa. Haasteeksi oli koitua sairaskuluvaakuutus, mutta neuvontatyöntekijän henkilökohtaisten suhteiden avulla se järjestyi venäläisen vakuutusyhtiön kautta.

Asiakas oli ehtinyt jo aloittaa opinnot, kun hänen oleskelulupahakemuksensa tuli kielteinen päätös. Hänen oli katsottu käyttäneen turvapaikkaprosessia hyväkseen ja kiertäneen maahantulosäännöksiä. Hallinto-oikeus oli samoihin aikoihin käsitellyt asiakkaan perheen turvapaikka-asian ja päätös oli edelleen kielteinen. Hakemusta pidettiin ilmeisen perusteettomana. Asiakas määrättiin käännytettäväksi ja maahantulokieltoon.

FAKTAT:

- Kielteinen oleskelulupapäätös ja maahantulokielto: <http://migri.fi/kaannyttaminen-ja-karkottaminen>
- Ilmeisen perusteeton hakemus: <http://migri.fi/nopeutettu-kasittely>

2.7 KIELTEISEN PÄÄTÖKSEN SAANEET

Maahanmuuttoviraston kielteisestä turvapaikka- tai oleskelulupapäätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Ohje valituksen tekemisestä on päätöksen liitteenä. Hallinto-oikeus voi joko hylätä valituksen tai kumota päätöksen. Päätös astuu voimaan vasta hallinto-oikeuden käsiteltävä asian. Suurimmassa osassa tapauksia valitusajan saa oleskella Suomessa. Jos hallinto-oikeus kumoo päätöksen, asia palautuu Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi.

Hallinto-oikeuden päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mihin vaaditaan valituslupa. Valitusoikeus päättyy yleensä 21 tai 30 vuorokauden kuluessa päätöksestä. Kielteisen jatko-oleskeluluvan saaneilla on oikeus oikeusapuun. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneilla on rajoitetummat oikeudet oikeusapuun ja lyhyemmät valitusajat.

Kielteisen päätöksen mukana tulee aina joko käännättämis- tai karkotuspäätös, jonka täytäntöönpanon kieltoa voi anoa hallinto-oikeudesta. Schengen-alueelle maahantulokielto asetetaan maahantulosäännösten kiertämisen perusteella tai rikostaustan vuoksi. Viranomaisten tulisi aina kertoa kielteisen päätöksen saaneille vapaaehtoisen paluun mahdollisuudesta.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Valitusaikana samat oikeudet kuin ennen kielteistä päätöstä.

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Valitusaikana sama oikeudet kuin ennen kielteistä päätöstä.

LISÄTIETOA:

- Oikeusapulaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020257#L1P2
- Ulkomaalaislaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L1P9
- Vapaaehtoinen paluu: www.intermin.fi/maahanmutto/vapaaehtoinen-paluu-ja-palauttaminen

NEUVONTATYÖSSÄ USEIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kysymykset valitusprosessista ja oikeusavusta.
- Kysymykset mahdollisuuksista hakea oleskelulupaa muulla perusteella.
- Kysymykset työnteko-oikeudesta sekä sosiaalietuuksista valitusprosessin aikana.

BASHIR, 21 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen 12-vuotiaana perheen yhdistämisen kautta tätinsä luo vanhempiensa kuoltua kotimaassa. Suru vanhempien menetyksestä, uudenlainen vapaus ja nuoruus ajoivat asiakkaan huonoille teille. Pikkurötökset, koulupoissaolot ja tädin vaikeudet saada pojasta otetta johtivat huostaanottoon. Meno ei muuttunut lastensuojelulaitoksissakaan, ja lopulta asiakas siirrettiin Muhokselle koulukotiin, jonne päätyvät yleensä kaikista vaikeimmin oireilevat nuoret. Tämä paikka ja etenkin sieltä löytynyt seura ei edistänyt asiakkaan tilannetta ja peruskoulu jäi suorittamatta. 18-vuotiaana hän palasi Helsinkiin ja sai lastensuojelun sosiaaliryhmittelyn kautta jälkihuollon tukiasunnon. Asiat alkoivat ensimmäistä kertaa järjestyä.

Rikosrekisterimerkintöjen vuoksi asiakkaalle ei oltu myönnetty pysyvää oleskelulupaa missään vaiheessa. Lupa olisi voitu evätä jo siksi, että luvan hakija oli epäiltynä kahdesta tai useammasta rikoksesta. Kun oleskelulupa piti jälleen uusia asiakkaan ollessa 20-vuotias, haettiin taas pysyvää oleskelulupaa. Kun tätä hakemusta ryhdyttiin käsittelemään, asiakkaalta sekä hänen tädiltään oli tiedusteltu lisäselvityksenä, vastustavatko he karkotusta.

HAASTE: Asiakas tuli Ohjaamoon hakemaan apua, koska oli saanut kielteisen oleskelulupapäätöksen ja sen mukana karkottamispäätöksen, eikä tiennyt mitä tehdä.

MITÄ TEHTIIN: Asiakas ohjattiin lakimiehen luo, jotta päätöksestä voitaisiin valittaa. Hänellä ei ollut sukulaisia kotimaassa. Lisäksi asiakasta autettiin keräämään tietoa hänen tämänhetkisestä tilanteestaan sekä siteistä, joita hänellä on Suomessa.

Asian käsittelyä kesti kauan, mutta lopulta hallinto-oikeus kumosi maahanmuuttoviraston päätöksen ja asiakas sai jatko-oleskeluluvan taas neljäksi vuodeksi. Asiakkaan kanssaan haettiin ammattikouluun harkinnanvaraisen haun

kautta. Hän etsii nyt myös töitä.

FAKTAT:

- Pysyvä oleskelupa: <http://migri.fi/pysyva-oleskelulupa>
- Perheenjäsenen jatkolupa: <http://migri.fi/perheenjasenen-jatkolupa>

CINDY, 21 VUOTTA

Asiakas tuli Suomeen perheensä kanssa kiintiöpakolaisena ollessaan 17-vuotias. Hän tapasi 18-vuotiaana miehen, joka oli tullut Suomeen turvapaikanhakijana ja saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen melko pian parin tapaamisen jälkeen. Päätöksestä valitettiin hallinto-oikeuteen. Valitusprosessin ollessa kesken pari meni naimisiin ja asiakas tuli raskaaksi. Lapsen syntymän aikoihin miehen valitus käsiteltiin oikeudessa ja päätös oli edelleen kielteinen. Pari haki oleskelulupaa perheen yhdistämisen perusteella. Sitäkään ei asiakkaan miehelle myönnetty, koska toimeentuloedellytykset ei täyttyneet asiakkaan ainoan tulon ollessa kotihoidontuki. Myös tästä päätöksestä valitettiin. Prosessin aikana perheeseen syntyi toinen lapsi.

HAASTE: Asiakkaan miehen oleskelulupahakemus on säilynyt kielteisenä eikä valituslupaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen ole myönnetty ja mies on saanut myös käännättämispäätöksen. Helsingin hallinto-oikeutta on pyydetty kieltämään käännättämisen täytäntöönpano, mutta sekin on ratkaistu perheen kannalta epäedullisesti. Miehen tulisi poistua maasta 30 vrk:n kuluessa. Asiakas tulee Ohjaamoon kysymään apua, koska uskoo, että asia voisi vielä muuttua, mikäli mies löytäisi työpaikan.

MITÄ TEHTIIN: Asiakkaan kertomuksen kuuntelun, tarkentavien kysymysten ja dokumentteihin tutustumisen jälkeen ohjaajalla ei ole tarjota muuta vaihtoehtoja kuin kertoa asiakkaalle,

että tämän miehen kannattaisi noudattaa kehotusta maasta poistumisesta, mikäli paluu kotimaahan tai muuhun Euroopan ulkopuoliseen valtioon on mahdollinen. Perheenyhdistämisen vaatima toimeentuloedellytys on kouluttamattomalle ja kielitaidottomalle nuorelle äidille lähes mahdotonta saada kokoon.

Miehellä ei ole työtä eikä opiskelupaikkaa, joiden perusteella hän voisi hakea uutta oleskelulupaa muulla perusteella. Miehen kääntämispäätöksessä ei ole paluukieltoa Schengen-alueelle, mikä taas asetettaisiin hyvin todennäköisesti, mikäli hän hakisi uudestaan turvapaikkaa ilman uusia perusteita. Näin hän saisi olla Suomessa perheensä luona nopeutetun turvapaikkakäsittelyn ajan, mutta kielteisen päätöksen ja kääntämisen jälkeen palaaminen olisi entistä vaikeampaa.

Asiakasta neuvottiin myös etsimään työnantaja, joka olisi valmis palkkaamaan hänen miehensä työperäisen oleskeluluvan käsittelyn

jälkeen. Miehen ollessa pois Suomesta tämä olisi todella haastavaa, muttei täysin mahdotonta. Lisäksi asiakasta kehoitettiin panostamaan suomen kielen opiskeluun, suorittamaan mahdollisimman pian YKI-testi ja viisi vuotta maassa olon jälkeen hakemaan Suomen kansalaisuutta itselleen ja lapsilleen. Tämän jälkeen perheenyhdistämisprosessi onnistuisi ilman toimeentuloedellytystä.

FAKTAT:

- Kääntäminen:<http://migri.fi/kaannyttaminen>

MAHMUT, 29 VUOTTA

Asiakas on saapunut Suomeen kahdeksan vuotta sitten puolisonsa luokse perheenyhdistämisen kautta ja saanut oleskeluluvan kol-

meksi vuodeksi. Ensimmäisen oleskelulupansa voimassaoloaikana asiakas on opiskellut kieltä, suorittanut kielitestin, kouluttautunut taksinkuljettajaksi ja työllistynyt. Avioliitto päättyi kuitenkin eroon eikä asiakkaan oleskelulupaa jatkettu, koska maahanmuuttovirasto katsoi, ettei pysyviä siteitä Suomeen ollut syntynyt.

Jatko-oleskelulupapäätöksestä on valitettu hallinto-oikeuteen, josta päätös on tullut vuoden odottamisen jälkeen takaisin kielteisenä. Oikeusprosessin loppuvaiheessa asiakas on hakenut myös työperusteista oleskelulupaa, mutta sen saamisen ehdot eivät täyttyneet, koska kuljetusala ei ole työlupalinjauksen mukainen. Kielteisen työlupapäätöksen jälkeen asiakkaan käännättämistä ei ole kuitenkaan toimeenpantu. Sittemmin asiakas on työllistynyt ravintola-alalle ja hakenut uudestaan työperusteista oleskelulupaa, mutta työnantaja ei ole täyttänyt TEM:n ehtoja.

Asiakas on saanut kaikista oleskelulupahakemuksistaan kielteisen päätöksen ja valittanut niistä. Hän on ollut maassa kahdeksan vuotta, joista viisi ilman oleskelulupaa. Oleskelu ei silti ole ollut laitonta, koska oleskeluluvat ovat olleet joko maahanmuuttoviraston käsittelyssä tai oikeudessa.

Asiakas on maassa olonsa aikana saanut monenlaisia ohjeita ja neuvoja eri tahoilta. Hän on prosessin aikana hakenut myös kansalaisuutta, koska on ollut maassa yli viisi vuotta ja hänellä on kielitodistus. Kansalaisuuden saaminen edellyttää kuitenkin voimassaolevaa oleskelulupaa, joten asiakkaalle ei ole jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin hakea Suomesta turvapaikkaa.

HAASTEET: Asiakas on asunut Suomessa kauan ja kotoutunut täysin, mutta ei täytä oleskelulupien ehtoja. Hän ei ole tarvinnut suomalaista sosiaaliturvaa alkuvaiheen maassa olon jälkeen, koska on työllistänyt itsensä.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi erilaisia oleskelulupatyyppejä. Asiakas ei täytä minkään oleskelulupatyypin ehtoja, mutta hänen olisi mahdollista

hakea oleskelulupaa opiskelun perusteella, jos hän saisi opiskelupaikan. Asiakasta kehoitetaan odottamaan turvapaikkapäätöstä.

FAKTAT:

- Oleskelulupatyypit: <http://migri.fi/oleskelulupatyypit>
- Turvapaikan hakeminen: <http://migri.fi/turvapaikan-hakeminen>

2.8 PAPERITTOMAT

Ihminen on voinut päätyä oleskelemaan Suomessa paperittomasti esimerkiksi kielteisen turvapaikka- tai oleskelulupapäätöksen jälkeen, viisumin tai oleskeluluvan umpeuduttua tai siinä tapauksessa, että oleskelulupaa ei ole haettu ollenkaan. Henkilö voi itse päättää, noudattaako hän maastapoistumiskehotusta vai jääkö Suomeen tai muualle Eurooppaan paperittomaksi.

Paperittomien kanssa rinnasteisessa asemassa eli oleskeluoikeudestaan huolimatta sosiaali- ja terveystalveluiden ulkopuolella ovat seuraavat ryhmät:

- Henkilöt, jotka odottavat Suomessa oleskelulupaa esimerkiksi työn tai perhesiteen perusteella.
- EU-kansalaiset, jotka eivät kotimaassaan kuulu sosiaaliturvan piiriin tai heillä ei ole yksityistä sairavakuutusta
- Kolmansien maiden kansalaiset, joilla on oleskelulupa toisessa EU-maassa
- Ulkomaiset opiskelijat, joiden sairavakuutus on päättynyt tai vakuutusturva ei ole kattava ja henkilöt, joilla on maahan tullessa viisumi, muttei kattavaa sairavakuutusta.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Ei

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Ei. Oikeus akuuttiin terveydenhoitoon ja kiireelliseen toimeentulotukeen, kuten ruokaan ja lääkkeisiin.

LISÄTIETOA:

- Ulkomaalaisten toimeentulotuki: www.kela.fi/toimeentulotuki-ulkomaalaiset
- Paperittomien terveydenhuolto: www.stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/paperittomien-terveydenhuolto
- Paperittomat-hanke: www.paperittomat.fi/

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Tilanteet, joiden perusteella tiedetään, että asiakas saattaa päätyä paperittomaksi.
- Muista EU-maista oleskeluluvan saaneet, jotka tulevat etsimään Suomesta töitä eivätkä tiedä oikeuksiaan.
- Huolestuneiden kansalaisten tai auttamistyötä tekevien kysymykset paperittomiin liittyen.

AHMED, 23 VUOTTA

Asiakas tuli Suomeen 16-vuotiaana yksin hakemaan turvapaikkaa. Hän alkoi seurustella 17-vuotiaana 15-vuotiaan suomalaistytön kanssa. Tyttö oli otettu huostaan ja asui perheryhmäkodissa pääkaupunkiseudulla, missä myös asiakas asui yksin tulleille alaikäisille suunnatussa perheryhmäkodissa. Asiakkaan täytettyä 18 vuotta, hänen silloin vielä 15-vuotias tyttöstävänsä tuli raskaaksi. Lastensuojelulaitoksen, jossa tyttö asui, henkilökunnalla ei työnsä puolesta ollut mitään muuta vaihtoehtoa kuin tehdä asiasta lastensuojeluilmoitus. Se johti rikosilmoitukseen, sillä seksin suojaikäraja

on 16 vuotta. Asiakas tuomittiin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Asiakkaan tyttöystävä siirrettiin toiseen kaupunkiin lastensuojelulaitokseen, missä myös parin lapsi syntyi. Asiakas näki lapsensa ensimmäistä kertaa tämän täytettyä kaksi vuotta. Lapsi muutti äitinsä kanssa takaisin pääkaupunkiseudulle.

Seksuaalirikosasian käsittelyn ollessa kesken asiakas oli osallisena baarin ulkopuolella käydyssä joukkotappelussa. Samassa yhteydessä hän sai sakot huumausaineen hallusapidosta. Tämä sekava ajanjakso kesti asiakkaan elämässä noin puoli vuotta. Tämän jälkeen hän aloitti opiskelun ja alkoi sen ohella tehdä töitä. Lapsen muutettua pääkaupunkiseudulle ja asiakkaan saatua sosiaalipalveluista neuvoja lapsen tapaamisoikeuksien saamiseen asiakas pääsi tapaamaan häntä kahdesti kuussa valvotuissa tapaamisissa.

Oltuaan maassa viisi vuotta ja 18-vuotiaana saamansa jatko-oleskeluluvan päättyessä asiakas haki pysyvää oleskelulupaa.

HAASTE: Asiakas tuli Ohjaamoon kysymään apua saatuaan kielteisen päätöksen oleskelulupahakemukseensa. Hänen oikeutensa kansainväliseen suojeluun lakkautettaisiin, perusteena hänen rikostaustansa.

MITÄ TEHTIIN: Otettiin yhteyttä tuttuun asianajajaan, koska asiakas oli oikeutettu ilmaiseen oikeusapuun. Asianajaja kertoi, että pakolaisasema voidaan peruuttaa, mikäli henkilö syyllistyy Suomessa rikoksiin tai hänen katsotaan olevan vaaraksi turvallisuudelle. Muutaman nuoruuden tyhmyyden piikkiin menevän erehdyksen ei katsottu voivan täyttää em. kriteerejä, ottaen huomioon, että asiakkaan rikosrekisteri viimeisten 3,5 vuoden ajalta oli puhdas ja hän opiskeli ja teki töitä. Lisäksi vedottiin asiakkaan vanhemmuuteen ja pyydettiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä lausunnot valvottujen tapaamisten toteutumisesta ja asiakkaan isälapsi -suhteesta.

Asia eteni ensin hallinto-oikeuteen ja sieltä

myönteisen valituslupahaun kautta korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Päätös kuitenkin pysyi ja asiakkaan oleskelulupapäätös hylättiin. Hän sai karkottamispäätöksen, jossa oli mukana maahantulokielto Schengen-alueelle. Päätös oli asiakkaalle järkytys, sillä hän oli lähtenyt kotimaastaan 15-vuotiaana ja elänyt koko aikuisikänsä Suomessa.

Asiakkaalle kerrottiin mahdollisuudesta vapaaehtoiseen paluuseen sekä paperittomien asemasta Suomessa ja muissa Euroopan maissa. Hän kiitti avusta, lupasi olla yhteydessä ja kertoa, mitä päätti tehdä. Tämän jälkeen hänestä ei ole enää kuulunut. Jää arvailujen varaan, lähitiko hän kotimaahansa, johonkin toiseen valtioon EU:n ulkopuolella, toiseen EU-maahan vai jäikö hän Suomeen paperittomana.

FAKTAT:

- Kunnat voivat järjestää alaikäisenä yksin maahan tulleille nuorille erilaisia palveluja lastensuojelulain mukaisena jälkihuoltona. Mahdollisuudet jälkihuollon toimenpiteisiin vaihtelevat kunnittain. www.kotouttaminen.fi/alaikaisena-ilman-huoltajaa-saapuneet
- Lastensuojelun jälkihuolto: www.fnlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L12P76
- Laki kotoutumisen edistämisestä, ilman huoltajaa maassa asuvien lasten ja nuorten tuki: <https://www.fnlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386#a1386-2010>
- Pakolaisaseman lakkauttaminen: <http://migri.fi/pakolaisaseman-ja-toissijaisen-suojelun-lakkauttaminen>

LAMIN, 29 VUOTTA

Asiakas on länsiafrikkalainen mies, joka on tullut Eurooppaan turvapaikanhakijana ja saanut oleskeluluvan Italiasta. Työnhaku siellä ei ole tuottanut tulosta, joten asiakas on tullut Suomeen etsimään töitä.

HAASTE: Asiakas tulee Ohjaamoon kysymään, miten voisi löytää töitä.

MITÄ TEHTIIN: Kerrottiin asiakkaalle hänen oikeuksistaan oleskella Suomessa toiseen EU-maahan myönnetyllä oleskeluluvalla. Työnteko-oikeutta hänellä ei ole ja oleskeluoikeus rajoittuu 90 päivään, kuten muillakin ulkomalaisilla. Toisen EU-maan oleskelulupa toimii asiakkaan tilanteessa vain ns. turistiviisumin lailla matkustamista varten.

Mikäli asiakas haluaa työskennellä Suomessa, hänen tulee hakea työperusteista oleskelulupaa samalla tavalla ja samoin ehdoin kuin kaikkien kolmansista maista tulevien henkilöiden. Jos työpaikka löytyisi, työn teon voisi aloittaa vasta oleskeluluvan saamisen jälkeen. Koska käsittely kestää tällä hetkellä noin viisi kuukautta, asiakkaan tulisi palata Italiaan odottaen käsittelyä. Muihin EU-maihin oleskeluluvan saaneet henkilöt ovat siis rinnasteisessa asemassa paperittomien kanssa, mikäli oleskelevat maassa yli 90 vuorokautta. Viiden vuoden yhtäjaksoisen oleskeluluvan jälkeen on mahdollista hakea Suomesta EU-oleskelulupaa, joka sisältää toimeentuloedellytyksen, mutta mahdollistaa ansiotyön tekemisen rajoituksetta.

FAKTAT:

- Matkustaminen oleskeluluvalla: <http://migri.fi/matkustaminen>
- Oleskeluluvan hakeminen Suomesta EU-oleskeluluvalla: <http://migri.fi/oleskelulupa-suomesta>
- EU-oleskelulupa: <http://migri.fi/eu-oleskelulupa>

2.9 EU-KANSALAISET

EU-kansalaisella on oikeus oleskella maassa kolmen kuukauden ajan omalla kustannuksellaan ja etsiä töitä, jonka jälkeen hänen tulee rekisteröidä oleskeluoikeutensa Maahanmuuttovirastossa. Oleskeluoikeuden rekisteröinnin jälkeen hän voi hakea suomalaista henkilötunnusta maistraatista ja rekisteröidä kotikuntansa.

EU-kansalaisten sosiaaliturva ja työttömyysetuudet ovat sidoksissa oikeuksiin, joita heillä on kotimaassaan (esim. EURES-työnhakijat). EU-kansalaisilla on lievemmät kriteerit kolmansista maista tulevien perheenjäsenten suhteen kuin Suomessa asuvilla suomalaisilla.

Pohjoismaista tuleville henkilöillä riittää ilmoitus maistraattiin 6 kuukauden oleskelun jälkeen. Muutenkin oikeudet opiskella, työkennellä ja asua ovat erilaiset kuin muiden EU-maiden kansalaisilla.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Mahdollisuus hakea, mikäli asuminen pysyvä.

LISÄTIETOA:

- Sosiaaliturva ja EU-lainsäädäntö: <http://www.kela.fi/ulkomailta-suomeen-eu-lainsaadanto>
- EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti <http://migri.fi/oleskeluoikeuden-rekisterointi>
- EU-kansalaisen perheenjäsen: <http://migri.fi/perheenjasenen-oleskelukortti>
- Ulkomaalaisen rekisteröinti: www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ja_vaestotiedot/Ulkomaalaisten-rekisterointi/
- Töihin Suomeen: www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/ulkomailta_suomeen/toihin_suomeen/

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- EU-kansalaisen rekisteröintiin liittyvät kysymykset.
- Kysymykset oikeudesta sosiaaliturvaan ja työttömyysetuuteen.
- Suomalaiset asiakkaat, joiden seurustelukumppanit ovat EU-kansalaisia, eri kysymyksineen (mm. oikeudet, etuudet).

YVETTE, 26 VUOTTA

Asiakas on ranskalainen, hoitotyön ammattitutkinnon suorittanut nuori nainen, joka on jäänyt kotimaassaan työttömäksi. Tämän jälkeen hän on tullut Suomeen EURES-työnhakijana.

HAASTEET: Asiakas tulee Ohjaamoon hakemaan apua työnhaussa, koska on käynyt ilmi, ettei kielitaito olekaan ainoa haaste työllistymisessä. Asiakkaan koulutus ei vastaa suomalaisten työpaikkojen vaatimuksia. Se antaa pätevyyden lähinnä perhepäivähoitajan tai vanhusten hoitohoidon tehtäviin eikä pidä sisällään terveyden- tai lääkehoidollista ja siivousalan osaamista, joita esimerkiksi sairaaloissa, vanhusten palvelutaloissa ja kotipalveluissa edellytetään.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin asiakkaalle eri alojen pätevyysvaatimuksia Suomessa. Otettiin selvää pääkaupunkiseudulla sijaitsevista ranskankielisistä päiväkodeista ja kouluista ja kehoitettiin ottamaan niihin yhteyttä. Näytettiin myös muita mahdollisia paikkoja, joista töitä voisi löytää, mikäli asiakasta kiinnostaa nimenomaan työskentely Suomessa alasta riippumatta. Lisäksi etsittiin Suomesta ranskan kieltä puhuva EURES-neuvoja, joka löytyi Uudenmaan TE-toimistosta, ja kehoitettiin asiakasta ottamaan häneen yhteyttä.

FAKTAT:

- Monet etenkin sote-alalta ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät tarjoa pätevyyttä suomalaisilla työmarkkinoilla muista maista poikkeavan, pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan mallin mukaisen palvelujärjestelmän vuoksi.
- Eurooppalainen työnvälitysverkosto EURES (European Employment Services): www.ec.europa.eu/eures/public/fi/homepage

BOGDAN, 28 VUOTTA

Asiakas on romanialainen mies, joka on työskennellyt erilaisissa rakennusalan tehtävissä Italiassa seitsemän vuoden ajan. Nyt hän on muuttanut Suomeen tyttöystävänsä mukana.

HAASTEET: Asiakas etsii töitä Suomesta. Hänellä ei ole rakennusalan koulutusta ja hän puhuu äidinkieltensä lisäksi ainoastaan italiaa sekä muutamia sanoja englantia.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi asiakkaan työhistoriaa ja tehtiin hänelle CV. Käytiin myös läpi työnhaun perusteita Suomessa, rakennusalan vaatimuksia (työturvallisuuskortti yms.) sekä näytettiin, mistä töitä voisi etsiä. Täytettiin yhdessä sähköinen työhakemus erään suuremman rakennusalan työnantajan nettisivuilla. Hakemuksessa käytiin yksityiskohtaisesti läpi asiakkaan osaaminen erilaisissa tehtävissä, mikä oli kielimuurin vuoksi haastavaa. Sama kielimuuri muodostui työturvallisuuskortin hankkimisen esteeksi, koska kurseja ei löytynyt romanian tai italian kielillä.

FAKTAT:

- Kielitaidottomana ja ilman koulutusta tai todistuksia osaamisesta on työnhaku Suomessa haastavaa.
- Työturvallisuuskortin, hygieniapassin ja muut yleiset kortit voi suorittaa myös yleisimmillä vierailta kielillä.

MARIA, 25 VUOTTA JA JOHAN, 26 VUOTTA

Suomalainen nainen ja ruotsalainen mies ovat tavanneet Tukholmassa, missä nainen on ollut töissä. Nyt nainen on saanut seitsemän kuukautta kestävänsä työn Helsingistä ja koska miehen freelancer-työ mahdollistaa työskentelyn mistä tahansa, pari on muuttanut Helsinkiin. Aikeena on palata Ruotsiin, kunhan naisen työsuhde päättyy.

HAASTEET: Pari tulee Ohjaamoon tiedustelemaan asioita, joita heidän tulisi tehdä maahanmuuttoon liittyen. He haluavat tietää, onko miehen mahdollista saada suomalaista henkilötunnusta ja millainen muuttoilmoitus pitäisi tehdä Suomeen ja Ruotsiin.

MITÄ TEHTIIN: Pariskunta ohjattiin maistraattiin, jossa osattaisiin parhaiten vastata heidän kysymyksiinsä. Heille kerrottiin, että seikka, joka tulisi määrittämään heidän maistraatista saamiaan vastauksia, olisi heidän Suomessa oleskelunsa kesto. Tämän määrittely taas oli heidän tilanteessaan vaikeaa, sillä kansainvälisille yrityksille keikkaluonteisesti työskentelevät nuoret aikuiset eivät voi tietää, mistä päin maailmaa seuraava työtarjous tulee.

Maistraatti voi rekisteröidä ulkomaalaisen henkilön joko tilapäisesti tai vakinaisesti Suomeen. Molemmista tapauksista hän saa henkilötunnuksen. Jos henkilö rekisteröidään tilapäisesti, hän ei saa kotikuntaa Suomessa. Vakitukseltaan rekisteröityvä taas saa kotikunnan. Toisin kuin muiden EU-kansalaisten, pohjoismaalaisen ei tarvitse rekisteröidä oleskeluoikeuttaan Maahanmuuttovirastossa. Riittää, että käy maistraatissa esittämässä passinsa tai henkilökorttinsa, josta käy ilmi kansalaisuus. Silloin hänet voidaan rekisteröidä joko vakinaisesti tai tilapäisesti.

Jos henkilö rekisteröidään vakinaisesti Suomeen, maistraatti ilmoittaa henkilön lähtömaahan tämän olevan nyt kirjoilla Suomessa ja lähtömaa poistaa hänet kirjoilta. Jos taas henkilö ilmoittaa muuttavansa vain tilapäisesti, hän jää vakinaisesti kirjoille lähtömaahan. Lähtökohtaisesti tilapäisen asumisen keston tulisi olla alle vuosi. Pohjoismaiden kansalaiset voivat itse määrittellä, missä maassa he asuvat vakinaisesti ja missä tilapäisesti. Tärkeintä on, ettei henkilö ole yhtä aikaa kirjoilla vakinaisesti kahdessa Pohjoismaassa.

FAKTAT

- Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090661#L2P9
- Kotikuntalaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201
- Pohjoismaainen sosiaaliturvasopimus 55/2014: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2014/20140055/20140055_2
- Ulkomaalaislaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L10P157

2.10 MUUT LÄNSIMAALAISET

Muut länsimaalaiset kuin EU-kansalaiset kuuluvat oleskelulupien suhteen samaan ryhmään kaikkien kolmansista maista tulevien kanssa. Niin sanotuista jälkitekollisista yhteiskunnista tai muista länsimaista tulevat henkilöt ovat silti toimijuutensa osalta suurimmalta osin hyvin toisenlaisessa asemassa kuin kriisimaista tulevat, sillä heidän koulutustaustansa, kielitaitonsa ja tietonsa yhteiskunnasta ovat yleensä paremmat.

Legalisoitujen dokumenttien hankkiminen esim. USA:sta, Kanadasta tai on Australiasta huomattavasti yksinkertaisempaa ja edullisempaa kuin monista muista maista, koska maat ovat allekirjoittaneet Haagin sopimuksen. Koulutustaustan todentaminen sekä jatkokoulutukseen hakeminen on myös helpompaa, koska todistukset ovat helpommin tunnustettavissa ja niiden käännettäminen on yksinkertaisempaa.

Seurustelukumppaneilla on mahdollisuus tulla Suomeen perheenyhdistämisen kautta, vaikka pari ei olisi naimisissa, jos yhteistä asumisaikaa ulkomailla on takana yli kaksi vuotta. Avoparina asuminen on länsimaissa yleistä ja vuokrasopimusten sekä muiden dokumenttien hankkiminen todisteeksi yleensä helppoa. Perhesiteen perusteella oleskeluluvan saaneilla seurustelukumppaneilla on oikeus kotouttamistoimenpiteisiin samalla tavalla kuin muillakin oleskeluluvan saaneilla, vaikka heillä ei töissä olon vuoksi olisi oikeutta työmarkkinatukeen.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Oleskelulupatyypistä riippuen.

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Oleskelulupatyypistä riippuen

LISÄTIETOA:

- Laillistaminen/Legalisoiminen – Apostille: www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/ohjeita_ulkosuomalaisille/Ohjeita-ulkosuomalaisille/#Laillistaminen
- Asiakirjan laillistaminen: <http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49435>
- Asiakirjojen kääntäminen: www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/usein_kysyttya/yleista

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Työn vuoksi Suomeen tulevat näyttäytyvät harvoin ohjaustyössä. Usein asiakkaat ovat suomalaisten puolisoita tai seurustelukumppaneita, ja pariskunnat hakevat tietoa rekisteröinneistä sekä muista käytännön asioista.
- Kysymykset kielikursseista, työnhausta ja oikeudesta kotouttamistoimenpiteisiin.

ADAM, 27 VUOTTA

Asiakas on australialainen nuori mies, joka on tavannut suomalaisen tyttöystävänsä kotimaassaan, jossa nainen on ollut töissä. Pari on asunut yhdessä hieman yli kaksi vuotta. Kun naisen viisumi on päättynyt, pari on muuttanut Suomeen. Koska yhteistä asumisaikaa on takana riittävä määrä ja se on pystytty todentamaan, on mies saanut oleskeluluvan perhesiteen perusteella. Suomessa mies on saanut heti töitä ravintola-alalta.

HAASTEET: Asiakas tulee Ohjaamoon tiedustelemaan mahdollisuuksista opiskella suomen kieltä ja saada Australiassa suorittamansa tutkinto tunnustetuksi Suomessa.

MITÄ TEHTIIN: Kerrottiin asiakkaalle hänen oikeudesta kotouttamistoimenpiteisiin, ja vaikka hänellä ei työn tekemisen vuoksi olisi sikaan tarvetta työttömyysetuuteen, ohjattiin hänet TE-toimistoon. Koska miehen työt olivat iltapainotteisia, hän voisi osallistua päivisin kotoutumiskoulutukseen, jota tarjotaan yli 25h/vko. Asiakkaalle näytettiin myös finnishcourses.fi -sivusto, josta löytyy paljon eri tahojen järjestämiä kielikursseja. Ne ovat pääasiassa maksullisia lyhytkursseja, minkä vuoksi suositeltiin käyttämään mahdollisuus intensiivisempään opiskeluun.

Lisäksi näytettiin, mistä opetushallituksen sivuilta löytyvät tiedot tutkintojen tunnustamisesta. Sivuilta löytyivät perustiedot ja hakemuslomakkeen voi täyttää englanniksi, joten asiakas ei tarvinnut asiassa enempää apua.

FAKTAT:

- Tutkintojen tunnustaminen: www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/tutkintojen_tunnustaminen
- Suomen ja ruotsin opiskelu: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kotoutumispalvelut/suomen_ruotsin_koulutus/index.html
- Suomen kurssit: www.finnishcourses.fi/fi

MIIKKA, 26 VUOTTA JA SARAH, 27 VUOTTA

Asiakkaat ovat pariskunta, joka on tavannut työskennellessään samassa yrityksessä Helsingissä. Mies on Suomen kansalainen, nainen puolestaan kanadalainen, jolla on työperusteinen oleskelulupa. He asuvat yhdessä. Mies on jäänyt työttömäksi ja tulee Ohjaamoon ystävänsä neuvosta. Kuullessaan, että Ohjaamosta saa neuvontaa myös oleskelulupa- ja muissa maahanmuuttoon liittyvissä asioissa, hän tulee Kurvin ohjaajan luokse neuvoa kysymään.

HAASTEET: Pariskunta haluaa mennä naimisiin. Suomalainen byrokraatia esteettömyyden todentamisen, vihkimisen ja oleskeluluvan hakemisen suhteen ovat heille vieraita. Naisen oleskelulupa on voimassa vielä kahdeksan kuukautta, mutta jos hänen työnsä eivät jatku, hän voisi avioitumisen jälkeen hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

MITÄ TEHTIIN: Asiakkaan kanssa tarkistettiin maistraatin sivuilta vaatimukset ulkomaisten dokumenttien suhteen. Koska kyseessä oli Kanada, löytyi internetistä nopeasti ohjeet siitä, miten viralliset siviilistatuksen osoittavat dokumentit saa hankittua. Lisäksi kerrottiin perustieto perheen yhdistämisprosessista, sen vaatimuksista ja arvioidusta kestosta.

FAKTAT:

- Ulkomaalaisten vihkiminen: www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/vihkiminen_ja_parisuhteen_rekisterointi/Vihkiminen/#Ulkomaalaistenvihkiminen

2.11 NÄKYMÄTTÖMÄT MAAHANMUUTTAJAT

Suurimmat maahanmuuttajaryhmät eivät eroa ulkoiselta olemukseltaan ns. kantasuomalaisista. Tämän vuoksi viranomaiset eivät aina tunnista avun tarvetta, joka syntyy maahanmuuttoon liittyvistä haasteista. Monella Suomessa pitkään olleella nuorella suomen kieli voi olla virheetön, mutta palvelujärjestelmän tunteminen heikompaa. Suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen liittyvät taidot ja velvollisuudet (esim. työnhaku, yhteishakuvelvollisuus, maahanmuuttoon liittyvä byrokratia) voivat olla vieraita niin nuorille kuin heidän maahanmuuttaneille vanhemmilleen. Tämä asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan kodin tarjoaman tuen suhteen.

Venäjää puhuvien kohdalla monesti unohdetaan huomioida heidän kansalaisuutensa. Heidän kohdallaan merkittävin ero suomalaisessa yhteiskunnassa toimiessa on oleskeluoikeus. Siinä missä venäläiset tarvitsevat oleskelu-

luvan, muista Baltian maista tuleville riittää EU-kansalaisen rekisteröinti.

Mahdollisuus toimia omalla äidinkielellä helpottaa elämää. Ruotsista muuttavilla on lakisääteinen oikeus saada palvelut ruotsiksi. Eestin- ja venäjänkielisten yhteisöt Suomessa ovat suuret ja palveluita omalla kielellä on paljon. Tästä syystä omalla kielellä toiminen on mahdollista lähes kaikilla elämän osa-alueilla eikä suomen kielen oppiminen ole välttämätöntä.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Oleskelulupatyypistä tai oleskeluoikeudesta riippuen.

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Oleskelulupatyypistä tai oleskeluoikeudesta riippuen.

LISÄTIETOA:

- Suurimmat kieliryhmät: www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html
- Suurimmat kansalaisuusryhmät: www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Työnhakuun ja työlainsäädäntöön liittyvät kysymykset. Vastatessa tulee tarkistaa, onko asiakas EU-kansalainen vai ei.
- Vierasperäisen nimen herättämät ennakkoluulot vaikuttavat työn- ja asunnon saantiin.
- Ennakkoluuloihin ja stereotypioihin liittyvä syrjintä työ- ja asuntomarkkinoilla esim. nimen perusteella.
- Ulkomaan kansalaisten kysymykset oikeudesta sosiaaliturvaan.
- Virosta tulleilla työttömyyspäivärahaan yms. liittyvät asiat, jotka ovat sidoksissa EU-kansalaisen rekisteröintiin.
- Koska usein Suomessa pitkään olleiden nuorten kohdalla kielitaito ja ulkoinen olemus eivät välttämättä paljasta maahanmuuttajuutta, neuvontatyötä tekevän täytyy olla tarkkana, miten hän selvittää näiden kansalaisuuden ja oleskeluoikeuden tilan.

MAKSIM, 26 VUOTTA

Asiakas on virolainen mies, joka on tehnyt keikkatöitä Suomessa kolmen vuoden ajan rakennusalalla. Hän on asunut työnantajan järjestämässä asunnossa neljän muun työntekijän kanssa. Asukkaiden kesken on tullut riitaa ja kaksi samassa asunnossa asuvaa miestä on pahoinpidellyt asiakkaan sairaalakuntoon. Hän on

joutunut olemaan sairauslomalla useamman kuukauden.

HAASTEET: Asiakas tulee Ohjaamoon hakemaan apua. Hän on saanut uuden asunnon, mutta sairausloma jatkuu edelleen. Asiakas on saanut perintäyhtiöstä kirjeen, jossa häneltä peritään tuhansien eurojen arvosta sairaalamaksuja. Hänellä ei ole yhtään rahaa, koska työnantaja ei ole maksanut sairausloman ajalta palkkaa.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin asiakkaan oikeus sosiaaliturvaan. Kävi ilmi, ettei hän ollut rekisteröitynyt Maahanmuuttovirastossa. Hoidettiin hänen kanssaan EU-kansalaisen rekisteröinti, haettiin maistraatista kotikunta ja Kelasta oikeutta sosiaaliturvaan sekä hoito-oikeustodistus. Tämän jälkeen otettiin yhteyttä sairaanhoitopiiriin laskutukseen ja laskut korjattiin. Myös perintäyhtiöön otettiin heti yhteyttä, jotta asian selvittelyn aikana ei tulisi lisää maksumuistutuksia tai asia ei turhaan etenisi käräjäoikeuteen asti. Lisäksi haettiin Kelasta sairauspäivärahaa sairausloman ajalta.

FAKTAT:

- Kelan vakuutuksen piiriin pääsy: www.kela.fi/tyohon-ulkomaille-tai-suomeen

IGOR, 18 VUOTTA

Asiakas on Suomeen äitinsä kanssa Venäjältä 6-vuotiaana muuttanut nuori mies, joka on käynyt suomalais-venäläisen koulun Helsingissä, jonka jälkeen hän on muuttanut isänsä luo Pietariin vajaan vuodeksi. Hän asuu äitinsä luona ja elää tämän palkkatulojen varassa, mutta haluaisi löytää töitä tai opiskelupaikan, saadakseen edes hieman omia tuloja.

HAASTEET: Asiakas ei puhu juuri lainkaan suomea, koska niin koulussa kuin ystäväpiirissäkin on aina puhuttu venäjää.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin asiakkaan tulevaisuu-

den haaveita ja suunnitelmia sekä motivaatiota suomen kielen opiskelulle, joka on jatko-opintojen kannalta välttämätön. Ilmoitettiin asiakas TE-toimistoon työttömäksi työnhakijaksi ja näytettiin hänelle sivusto, josta suomen kielen kurssija voi etsiä. Lisäksi laitettiin hänen CV:nsä kuntoon ja näytettiin, mistä töitä voi etsiä sekä etsittiin suomen kielen kurssi. Sovittiin asiakkaalle aika venäjää puhuvan työvalmentajan kanssa.

FAKTAT:

- Venäjänkieliset ovat suurin kieliryhmä Suomessa virallisten kielten jälkeen. Palveluita on tarjolla venäjän kielellä niin julkisella sektorilla, työmarkkinoilla kuin vapaa-ajan-toiminnoissakin. Tämä mahdollistaa sen, että nuori voi selvitä pitkään ilman, että joutuu opettelemaan suomea.

2.12 TOISEN POLVEN MAAHANMUUTTAJAT

Määritelmä kattaa seuraavat ryhmät:

- Määritelmä kattaa seuraavat ryhmät:
- Maahanmuuttajataustaisten vanhempien Suomessa syntyneet lapset kansalaisuudesta riippumatta.
- Alle 10-vuotiaana maahan muuttaneet eli suurimman osan kouluajastaan Suomessa asuneet nuoret. - Kahden kulttuurin perheistä tulevat nuoret. - Adoptiolapset, jotka ulkoisten seikkojen vuoksi tulevat määriteltyiksi maahanmuuttajiksi.
- Ns. maahanmuuttajasukupolvet 1.5 ja 2.

Lapsen kansalaisuus määrittyy vanhempien kansalaisuuden perusteella. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 ulkomaan kansalaisista

9,2% oli Suomessa syntyneitä. Moni nuori ei ole koskaan asunut muualla kuin Suomessa, mutta tulee silti kohdelluksi maahanmuuttajana. Etnisestä taustasta, vierasperäisestä nimestä ja äidinkielestä johtuvat ennakkoluulot ja syrjintä vaikeuttavat mm. heidän työn- ja asunnon hakua. Lisäksi heidän kohtaamat toiseuttamisen kokemukset, kuten keskustelujen aloittaminen englannin kielellä, kysymykset kotimaasta, oletukset kulttuuriin tai uskontoon liittyvistä asioista ja heidän kohtaamansa rasismi vaikuttavat merkittävästi paitsi käytännön asioihin, myös nuorten itsetuntoon ja identiteetin muodostamiseen.

LISÄTIETOJA:

- Sisäministeriön julkaisu, ISSN 2341-8524, 7/2014 Syrjinnän seurannan Tietoraportti 2014 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79002/Syrjint%C3%A4%20suomessa.pdf?sequence=1>
- Kamppailuja jäsenyyksistä: etnisuus, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. (Nuorisotutkimusverkosto, 2003)
- Maahanmuuttajiksi nimetyt - Etnografinen tutkimus eroista ja toimijuudesta peruskoulun päättyessä: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/opinnaytekilpailu/tuuli_kurki_gradu.pdf
- Tieto & Trendit, Liisa Larja: Joka kolmas ulkomaalaistaustainen nuori samaistuu sekä suomalaisuuteen että taustamaahansa: <http://tietotrenditblogi.stat.fi/mag/admin/r/8/205/>
- Suomen kansalaisuus: <http://migri.fi/kansalaisuus-lapselle>

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kansalaisuus määrittyy vanhempien mukaan, joten monella Suomessa lapsesta asti olleella on vasta 18 vuotta täytettyään mahdollisuus hakea kansalaisuutta.
- Työnhakuun ja opintoihin hakemiseen liittyvät kysymykset. Koulutusvalinnoissa perheen odotukset ja nuoren omat kiinnostuksen kohteet voivat olla ristiriidassa keskenään.
- Neuvontatyötä tekevän on hyvä miettiä, milloin asiakkaan haasteet liittyvät maahanmuuttotaustaan tai kulttuuriin, milloin taas esim. nuoruuteen tai tietämättömyyteen.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä. Tähän ryhmään kuuluvilla ulkomaan kansalaisilla on lähes aina perhesiteen perusteella myönnetty pysyvä oleskelulupa.

OIKEUS SUOMALASEEN SOSIAALITURVAAN: Kyllä. Tähän ryhmään kuuluvilla ulkomaan kansalaisilla on lähes aina perhesiteen perusteella myönnetty pysyvä oleskelulupa.

SAMIRA, 19 VUOTTA

Asiakas on Suomeen kaksivuotiaana perheensä kanssa Somaliasta muuttanut tyttö, joka on kirjoittanut keväällä ylioppilaaksi. Hän on hakenut yliopistoon opiskelemaan farmasiaa, muttei päässyt sisään. Asiakas oli kaksi kuukautta kesätöissä, mistä säästämiensä rahojen loputtua hän haki toimeentulotukea. Tämän vuoksi hän tapasi sosiaalityöntekijän, joka ohjasi hänet Kurvin asiakkaaksi. Tapaus sijoittuu aikaan ennen vuotta 2017, jolloin perustoimeentulotuki siirtyi sosiaalitoimelta Kelalle.

HAASTEET: Asiakas oli työttömänä, mutta hänelle ei myönnetty työmarkkinatukea, koska hän ei ollut hakenut kevään yhteishaussa ammattikorkeakouluihin.

MITÄ TEHTIIN: Keskusteltiin asiakkaan kanssa hänen tilanteestaan. Kävi ilmi, että hänellä oli selkeät suunnitelmat tulevaisuuden varalle. Hänen kesätyönsä jatkuisi kuukauden päästä. Hän asuisi vanhempiensa luona siihen asti, kun jatkokoulutusväylä aukeaisi. Syy, miksi hän ei ollut hakenut ammattikorkeakouluihin, oli hänen selkeä tavoitteensa opiskella farmasiaa. Seuraavana keväänä hän aikoi hakea uudestaan yliopistoon joko Helsinkiin tai Uppsalaan.

FAKTAT:

- Maahanmuuttajatausta ei yksinään ole syy ohjata maahanmuuttajille suunnattuihin palveluihin, jos asiakkaan haasteilla ei ole mitään tekemistä maahanmuuton kanssa.
- Alle 25-vuotiaiden yhteishakuvelvoite: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/alle_25vuotiaat/index.html

AMINA, 18 VUOTTA

Asiakas on muuttanut perheensä mukana Suomeen 5-vuotiaana. Vanhemmat ovat eronneet neljä vuotta sitten eikä asiakkaan isä enää asu Suomessa. Perheen äiti on hoitanut lapsia kotona useamman vuoden ajan, minkä vuoksi hänen suomen kielen opintonsa ovat jääneet vähäisiksi eikä kansalaisuuden hakeminen ole ollut mahdollista puutteellisen kielitaidon vuoksi. Asiakkaalla on pysyvä oleskelulupa ja hänellä on ollut aikaisemmin kotimaansa passi, koska isä on pitänyt perheenjäsenten passien voimassaolosta huolta.

Asiakas on lähdössä nuorisotalon nuorten ryhmän kanssa ulkomaan matkalle muutaman viikon kuluttua. Lähtövalmisteluja tehdessään hän huomaa, ettei hänen passinsa ole enää voimassa. Hän kysyy neuvoa nuoriso-ohjaajalta, joka puolestaan ottaa yhteyttä Kurvin työntekijöihin.

HAASTEET: Koska asiakkaalla on ollut kotimaansa passi, tulisi hänen uusia se. Suomessa ei ole hänen kotimaansa lähetystä, minkä vuoksi hänen pitäisi matkustaa toiseen maahan uusimaan passiansa. Tätä varten hän tarvitsee muukalaispassin.

MITÄ TEHTIIN: Asiakkaalle jouduttiin tuottamaan suuri pettymys ja kertomaan, ettei hän pääsisi matkalle mukaan, koska ulkomaan kansalainen ei voi saada pikapassia. Passin hankkiminen olisi kuitenkin joka tapauksessa välttämätöntä ulkomaalaislain nojalla, joten asiakasta ohjattiin tässä prosessissa.

Selvitettiin asiakkaan kotimaan lähetystä, edellyttääkö passin uusiminen henkilökoh- taista käyntiä paikan päällä. Koska kyseessä oli täysi-ikäinen henkilö, vastaus oli kyllä. Asiakas ohjattiin hakemaan Maahanmuuttovirastosta muukalaispassia kotimaisen passin hankki- mista varten. Tehtiin asiakkaan kanssa kirjalli- nen selvitys siitä, miksi muukalaispassia hae- taan ja käytiin läpi muut tarvittavat liitteet, jotka asiakkaan tulisi ottaa mukaansa asioin- tikäynnille.

Ajanvarauspalvelusta kerrottiin, että seuraava vapaa aika Helsingin ja Lahden asiakaspalve- lupisteissä olisi vasta kuuden viikon päästä. Siksi asiakas ohjattiin Helsingin palvelupis- teelle vuoronumeroa jonottamaan ennen klo 6 aamulla, jolloin todennäköisyys saada vuo- ronumero kyseiselle päivälle olisi melko suuri. Vuoronumeroiden jako aloitetaan joka aamu klo 8 ja niitä jaetaan päivittäin noin 70. Vuoro- numeron saaneet pääsevät hoitamaan asiansa kuluvan päivän asiansa. Asiakkaan asioitua maahanmuuttoviraston asiointipisteellä hänen hakemuksensa laitettiin vireille.

FAKTAT:

- Muukalaispassi: <http://migri.fi/muukalaispassi>
- Käsittelyajat: <http://migri.fi/kasittelyajat>
- Maahanmuuttovirastolle voi tarvittaessa tehdä kiirehtimispyynnön, mutta ainoastaan hyvin harvoin ja perustellusta syystä se nopeuttaa asian käsittelyä.

2.13 SUOMEN KANSALAISET

Suomen kansalaisuus voi perustua vanhemman tai ottovanhemman kansalaisuuteen (periytymisperiaate), Suomessa syntymiseen (syntymämaaperiaate), vanhempien keskinäiseen avioliittoon (legitimaatio), hakemukseen (kansalaistaminen) tai ilmoitukseen. Suomi hyväksyy monikansalaisuuden. Jos Suomen kansalaisella on myös jonkin toisen valtion kansalaisuus, Suomen viranomaiset pitävät häntä Suomessa ja ulkomailla Suomen kansalaisena.

Ulkosuomalaisia eli Suomen ulkopuolella asuvia Suomen kansalaisia tai suomalaista syntyperää olevia henkilöitä on maailmalla yli 1,6 miljoonaa. Suurin osa heistä asuu Ruotsissa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia on noin 300 000.

Ulkomailta Suomeen pysyvästi palaavan henkilön tulee ilmoittaa asiasta maistraatille ja hakea Kelasta oikeutta suomalaiseen sosiaaliturvaan. Suomen kansalaisilla ei ole oikeutta kotouttamistoimenpiteisiin, vaikka he eivät koskaan aikaisemmin olisi asuneet Suomessa eivätkä osaisi kieltä. Suomen kansalaisuuden voi menettää.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Kyllä

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Kyllä, jos kotikunta on Suomessa.

LISÄTIETOA:

- Kansalaisuuslaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359
- Maistraatin ohjeita ulkosuomalaisille: http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/ohjeita_ulkosuomalaisille/Milloin-Suomeen-tulosta-on-ilmoitettava-viranomaisille/
- Kansalaisuuden menettäminen: <http://migri.fi/kansalaisuuden-menettaminen>

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

Kaikilla Suomen kansalaisilla ei ole suomen kielen taitoa, mikä tekee palveluiden löytämisestä haastavaa.

ZEINAB, 36 VUOTTA JA ABDIKARDIR, 16 VUOTTA

Asiakkaan äiti on tullut lapsuudenperheensä kanssa Suomeen kiintiöpakolaisena Somaliasta ollessaan 13-vuotias. Suoritettuaan peruskoulun ja ammatilliset opinnot sekä saatuaan Suomen kansalaisuuden äiti on muuttanut Iso-Britanniaan. Siellä hän on mennyt naimisiin ja perustanut perheen. Nyt hän on eronnut ja muuttanut lapsineen takaisin Suomeen. Äiti ja hänen 16-vuotias poikansa tulevat Ohjaimoon hakemaan apua opiskelupaikan etsimisessä pojalle.

HAASTEET: Poika on suorittanut perusopinnot englanniksi. Hän ei puhu sanaakaan suomea, vaikka hänellä on Suomen kansalaisuus. Hän olisi kiinnostunut ammatillisista opinnoista.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi, mitä ammatillisia tutkintoja Suomessa voi suorittaa englannin kielellä. Vaikka opinnot ovatkin englanniksi, on niihin kuitenkin suomen kielen osaamisvaatimus. Ainoa toisen asteen tutkinto on IB-lukio, jonka hän pystyy suorittamaan ilman vaatimusta suomen kielen osaamisesta. Koska poika on suorittanut peruskoulun ja on Suomen kansalainen, hän ei pääse maahanmuuttajille suunnatuille kielikursseille tai valmistavaan opetukseen. Ainoaksi vaihtoehdoksi suositellaan erilaisia kielikursseja ja suomen kielen itsenäistä opiskelua, jotta hänellä olisi mahdollisuus hakea ammattikouluun kevään yhteishaussa. Poika voisi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi 17 vuotta täytettyään ja päästä siten TE-palveluiden kautta kieliopintoihin työllistämistä edistävinä palveluina.

FAKTAT:

- Suomen kansalaiset, jotka eivät osaa suomea, ovat erittäin huonossa asemassa kieliopintoihin pääsemisen suhteen.
- Suomen kielen kurssija: www.finnishcourses.fi/

KONSTANTINOS, 20 VUOTTA

Asiakas on suomalaisen äidin ja kreikkalaisen isän koko elämänsä Kreikassa asunut poika, jolla on kaksoiskansalaisuus. Kreikan hankalan talous- ja työllisyystilanteen vuoksi asiakas on muuttanut Suomeen etsimään töitä ja jatkokoulutusmahdollisuuksia. Hän puhuu ja kirjoittaa sujuvaa suomea, mutta suomalaisessa yhteiskunnassa toimiminen on täysin vierasta. Asiakas asuu tällä hetkellä isoäitinsä luona, mutta haluaisi löytää oman asunnon. Hän on jo tehnyt maistraattiin ja Kelaan ilmoituksen pyyvästä muutosta Suomeen.

HAASTEET: Perustieto asunnonhausta, työhausta ja jatko-opiskelumahdollisuuksista Suomessa puuttuu kokonaan.

MITÄ TEHTIIN: Lähdettiin perusasioista eli työtömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisesta ja suurimpien vuokra-asunnon välittäjien sähköisestä hausta. Asiakas oli hyvin hämmästynyt siitä, kuinka kaikki hoidetaan Suomessa sähköisesti. Käy ilmi, että hän on äitinsä avustuksella avannut pankkitilin ja saanut verkkopankkitunnukset, muttei tiedä, miten ne toimivat. Aktivoidaan verkkopankkitunnukset ja ladataan asiakkaalle verkkopankkisovellus puhelimeen. Samassa yhteydessä käy ilmi, ettei asiakkaalla ole sähköpostiosoitetta. Asiakas kertoo, ettei Kreikassa mitään asiointeja hoideta sähköisesti ja ystävien kanssa yhteydenpito hoituu sosiaalisen median ja pikaviestimien avulla.

Kun verkkopankki on aktivoitu, tunnistaudutaan asiakkaan kanssa hänen omille sivuilleen

Kelassa ja TE-palveluissa, hoidetaan työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen ja tehdään muutama asuntohakemus. Kysyttäessä CV:stä, käy ilmi, ettei asiakkaalla ole sitäkään. Hänet ohjataan Ohjaamon CV-pajaan, jossa hän saisi ohjausta CV:n tekemisessä ja työnhaussa. Lisäksi hänelle annetaan mukaan muistitikku, josta löytyy CV ja työhakemus pohjia, lista suurimmista vuokra-asunnon tarjoajista sekä lista paikoista, josta avoimia työpaikkoja voi etsiä.

FAKTAT:

- Sähköisten palvelujen käyttö ei ole muissa EU-maissa niin yleistä kuin Suomessa, kolmansista maista puhumattakaan.
- Kun asiakas osaa suomea ja tietotekniset taidot ovat hallussa, on palvelujärjestelmässä toimiminen, tiedonhaku ja uuden tiedon omaksuminen helpompaa, vaikka tulisikin toisenlaisesta yhteiskunnasta.

2.14 SUOMEN KANSALAIUUUTTA HAKEVAT

Suomen kansalaisuuden voi saada, jos:

- Hakijan henkilöllisyys on selvitetty luotettavasti
- Hän on täysi-ikäinen
- Asumisaikaedellytys täyttyy eli hakija on asunut Suomessa riittävän kauan (yleissääntönä 5 vuotta)
- Nuhteettomuusedellytys täyttyy. Rikesakorangaistukset eivät estä kansalaisuuden saamista. Myöskään rikokset ja lähestymiskiello eivät ole ehdottomia esteitä kansalaisuuden saamiseen.

laistamiselle, jos tilanteen kokonaisarvion kannalta on perusteltua poiketa nuhteettomuusedellytyksestä.

- Maksuvelvollisuuksia ei ole laiminlyöty tai asiakkaalla on maksusuunnitelma perintäasioissa
- Toimeentulo on selvitetty
- Hakijalla on riittävä kielitaito (YKI-testi tai suomalainen tutkintotodistus)

Ilmoituksesta, tietyin edellytyksin, kansalaisuuden voi saada:

- Suomalaisen miehen avioliiton ulkopuolinen lapsi, joka on syntynyt ulkomailla
- 12–17-vuotias ottolapsi
- Entinen Suomen kansalainen
- Pohjoismaiden (Islanti, Norja, Ruotsi, Tanska) kansalainen
- 18–22-vuotias nuori henkilö

Kansalaisuushakemuksen jättäminen maksaa 440 € paperisena hakemuksena tai 350 € sähköisenä hakemuksena enterfinland.fi-sivuston kautta.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Riippuu oleskelulupatyypistä.

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Riippuu oleskelulupatyypistä.

LISÄTIETOA:

- Suomen kansalaisuus hakemuksesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359#L3>
- Suomen kansalaisuuden hakeminen: <http://migri.fi/kansalaisuushakemus>

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kysymykset kansalaisuuden hakemisen edellytyksistä ja prosesseista.
- Kansalaisuushakemusten lisäselvityspyyntöihin liittyvät haasteet.
- Kansalaisuushakemuksen täyttämässä tulee olla todella tarkka kielitaidon ja asumisajan suhteen.

SAMUEL, 32 VUOTTA

Asiakas on ghanalainen mies, joka on tullut Suomeen 10 vuotta sitten ammattijalkapalloilijana. Hän pelasi kolme ensimmäistä kauttaan eri joukkueissa. Kolmannessa joukkueessa hänelle tehtiin ensimmäisen vuoden jälkeen kaksi kautta kattava jatkosopimus, joten hän asui samalla paikkakunnalla kolme vuotta. Tänä aikana asiakas alkoi seurustella suomalaisnaisen kanssa ja meni naimisiin. Kuudennen ja viimeisen ammattilaisena Suomessa pelaamansa pelikauden asiakas vietti taas uudella paikkakunnalla uudessa seurassa. Tämän jälkeen hän haki oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Peliuran jälkeen asiakas muutti Helsinkiin vaimon työn perässä ja sai muita töitä.

HAASTEET: Asiakas on hakenut Suomen kansalaisuutta ja eikä ymmärrä, minkä vuoksi Maahanmuuttovirasto ilmoittaa hänen maassaoloajakseen vain 7,5 vuotta, vaikka hän on asunut Suomessa viimeiset 10 vuotta.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin asiakkaan tausta ja vastaus löytyi nopeasti. Ammattiurheilijoille myönnetään oleskelulupa aina työsopimuksen eli kauden keston mukaan. Ensimmäiset asiakkaan Suomessa viettämät vuodet hänellä on ollut B-oleskelulupa eli tilapäinen lupa, jonka ajalta maassaoloajasta lasketaan vain puolet. Saatuaan pidemmän työsopimuksen ja myöhemmin mentyään naimisiin suomalaisen vaimonsa kanssa hänelle oli voitu merkitä kotikunta ja myöntää pysyvä A-oleskelulupa, jolta

ajalta asumisaika on laskettu. Asiakkaan kohdalla vaaditut 5 vuotta täyttyivät ongelmitta ja hänelle myönnettiin Suomen kansalaisuus.

FAKTAT:

- Asumisajan laskeminen: <http://migri.fi/asumisajan-laskeminen>
- Urheilijan oleskelulupa: <http://migri.fi/urheilija-ja-valmentaja>
- Lupatyypit: <http://migri.fi/oleskelulupatyypit>

REZA, 22 VUOTTA

Asiakas on valma-opintoja suorittava nuori mies. Hän on tullut Suomeen yksin 15-vuotiaana ja asunut alkuun yksintulleille alaikäisille suunnatussa asumisyksikössä. Tänä aikana tapahtuneen muutaman näpistelyn ja yhden joukkotappelin vuoksi hän on päätenyt lastensuojelun asiakkaaksi. Asiakkaalle on haettu kansalaisuutta jälkihuollon sosiaalihoajaan kanssa hänen ollessaan 21-vuotias, koska asiakas halusi armeijaan. Asiakas tulee Ohjaamoon pyytämään apua kansalaisuushakemuksen lisäselvityspyynnön kanssa. Lisäselvityspyynnössä pyydetään todistetta kielitaidosta.

HAASTEET: Asiakas on ollut oppivelvollisuusikäinen Suomessa vain kaksi vuotta, minkä vuoksi

hän ei ole pystynyt suorittamaan peruskoulua loppuun. Kielitaidon voi osoittaa kansalaisuus-hakemuksessa yleisellä kielitestillä tai perus-tai ammattikoulun päättötodistuksella, mitä asiakkaalla ei ole.

MITÄ TEHTIIN: Etsittiin asiakkaalle mahdollisuutta suorittaa YKI-testi, mutta koska YKI-tes-tejä järjestetään vain neljä kertaa vuodessa ja kansalaisuuden lisäselvitykseen pitää vastata kahdessa viikossa, vapaita paikkoja ja aikoja ei löytynyt. Kansalaisuushakemus tulitisiin siis hylkäämään. Asiakasta neuvottiin hakemaan kansalaisuutta uudelleen vasta, kun hänellä olisi kielitaitotodistus. Kansalaisuushakemus maksaa 350 € / 450 €. Sitä ei lasketa välttä-mättömäksi asiakirjaksi, jonka hankintaan voisi saada toimeentulotukea, vaan uusi hakemuskin tulisi maksaa itse.

FAKTAT:

- Yleiset kielitestit: www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/ilmoittautuminen
- Kansalaisuushakemus: <http://migri.fi/kansalaisuushakemus>

2.15 ERITYISEN HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVAT MAAHAN MUUTTANEET

Maahan muuttaneista erityisen haavoittuvassa asemassa ovat Kurvin kokemuksen perusteella täysi-ikäiset, maassa laillisesti oleskelevat henkilöt, joiden kotoutumisaika on päättynyt, mutta joiden kyvyt, tiedot ja taidot toimia suomalaisessa yhteiskunnassa ovat edelleen riittä-mättömät. He ovat tulleet Suomeen kriisimaista tai järjestäytymättömistä yhteiskunnista ja hei-dän koulutustaustansa on heikko tai se puuttuu

kokonaan. Heillä on traumatausta ja monilla sii-hen liittyviä mielenterveyden ongelmia. Lisäksi monen turvaverkot ovat heikot tai niitä ei ole. Useilta heistä puuttuvat myös suomalaiseseen rekisteröintiin vaadittavat asiakirjat ja niiden hankkiminen on mahdotonta.

Kun maahantulo on tapahtunut henkilön op-pivelvollisuusiän lopulla tai sen jälkeen, puut-tuvat häneltä suomalaisen peruskoulun tar-joamat yleissivistät tietotaidot suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisesta. Usein nopeaan työllistymiseen tähtäävät kotouttamistoimenpi-teet ovat olleet vääriä tai riittämättömiä. Osaa-miskartoitus on voinut epäonnistua tai opinto-jen eteneminen kotoutumiskoulutuksessa on ollut liian hidasta heikkojen opiskelutaitojen takia. Usein suomalainen palvelujärjestelmä ei tunnista tällaisen asiakkaan tilannetta tai his-toriaa, eikä asiakas itse osaa sanoittaa tilannet-taan, koska ei tunne järjestelmää.

Edellä esitetyistä seikoista johtuen tähän ryh-mään kuuluvat henkilöt ovat usein alttiimpia onnettomuuksille ja hyväksikäytölle. He tar-vitsisivat intensiivisempää tukea, kuin mitä on yleisesti tarjolla.

TYÖNTEKO-OIKEUS: Pääsääntöisesti kyllä, oles-ke-lulupatyyppistä ja oleskeluoikeudesta riip-puen.

OIKEUS SOSIAALITURVAAN: Pääsääntöisesti kyllä, oleske-lulupatyyppistä ja oleskeluoikeu-desta riippuen.

LISÄTIETOA:

- Suomen Pakolaisavun Kurvi-projekti: <http://pakolaisapu.fi/pakolaisapu/tyo-suomessa/#Kurvi>
- Kiertoteitä – maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä: www.pakolaisapu.fi/wp-content/uploads/2015/12/Kiertoteita%CC%88.pdf

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Heikosta palvelujärjestelmän tuntemuksesta sekä kielitaidosta johtuvat haasteet työhön, koulutukseen, asumiseen sekä suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen liittyen.
- Kun yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän tuntemus on heikkoa, on oman tilanteen hahmottaminen osana kokonaisuutta haastavaa
- Monilla asiakkailla on heikko luku- ja kirjoitustaito, jonka vuoksi asioiden hoitaminen on vaikeaa.
- Tyypillinen Kurvin asiakas ei välttämättä osaa sanoittaa omaa avuntarvettaan.

FUAD, 26 VUOTTA

Asiakas on Suomessa seitsemän vuotta asunut mies. Koska asiakkaan kotoutumisaika on päätynyt eikä luku- ja kirjoitustaitoa ole saavutettu, hän käy hitaasti etenevää luku- ja kirjoitustaidon kurssia omaehtoisena opiskeluna. Asiakas on ohjautunut Kurvin asiakkaaksi sosiaalityöntekijän kautta.

Asiakas tulee tapaamaan ohjaajaa mukanaan pino laskuja, joista osa on mennyt perintään ja osa on avaamattomina kuorissa. Asiakas tietää, että posti pitäisi avata, mutta kertoo turhautuvansa, kun ei ymmärrä, mitä kirjeissä sanotaan. Kuoria avatessa käy selville, että asiakkaalla on kaksi sähkölaskua sekä verottajalta tullut kirje, jossa pyydetään ilmoittamaan toiminimen ansioverotuksen määrä.

Toinen sähkölaskuista on toimitilaan toisessa kaupungissa. Asiakas ei ole edes käynyt paikakunnalla, mutta lasku on kuitenkin hänen nimellään ja tullut hänen kotiosoitteeseensa. Kun asiakkaan työvoimatoimiston sivulle kirjaututaan verkkopankkitunnuksilla, huomataan, että asiakas on kirjoittanut verkkopankin salasanan samaan liuskaan, missä tunnusnumerot ovat. Selviää, että asiakas on lainannut liuskaa myös

”ystävillään”, jos joku sivu on vaatinut sähköistä tunnistautumista.

HAASTEET: Asiakas ei ole ymmärtänyt sähköisen allekirjoituksen sitovuutta, ja hänen nimellään on avattu sähkösopimus ja perustettu toiminimi. Asiakas ei ymmärrä, mitä haittaa asiasta on. Heikon lukutaitonsa vuoksi hän ei ole lukenut pankista saamaansa ohjeistusta verkkopankkitunnusten käytöstä ja vaikka asia on käyty pankissa asiakkaan kanssa läpi suullisesti, hän ei ole ymmärtänyt vaikeaa pankki-kieltä.

MITÄ TEHTIIN: Suljettiin toinen sähkösopimus ja lakkautettiin olematon firma. Ehdotettiin asiakkaalle rikosilmoituksen tekemistä, josta hän kieltäytyi. Koska kyseessä on asianomistajarikos, ilmoitusta ei voida tehdä ilman asiakkaan suostumista. Lisäksi asiakas kertoo seuraavana päivänä, että on itse halunnut perustaa toiminimen ja ystävä on vain auttanut häntä paperityössä. Asiakas kertoo olleensa yrittäjä myös kotimaassaan, joten liiketoiminta on hänelle tuttua.

Asiakkaalle kerrotaan mahdollisuudesta edunvalvojan, koska rahankäyttöön ja asioiden hoitamiseen liittyy paljon muitakin haasteita, joiden vuoksi asiakas oli ohjattu Kurvin intensiivisemmän tuen ja sosiaaliohjauksen pariin. Asiakas loukkaantuu ajatuksesta ja kieltäytyy jyrkästi. Tämän jälkeen asiakkaasta ei kuulu enää eikä häntä saada kiinni. Tässä tapauksessa näkyy selvästi se, että monelle tarve hallita omaa elämää siitäkkin huolimatta, etteivät kyvyt siihen riitä, on asia, josta ei olla valmiita tinkimään.

FAKTAT:

- Edunvalvonta: www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhustoimi/Edunvalvonnan-tarve-ja-sen-jarjestaminen/
- Laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090617#L3P27

MUSTAFA, 23 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen 18-vuotiaana yksin hakemaan turvapaikkaa. Hänelle myönnettiin oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. Ensimmäiset kaksi vuotta Suomessa kuluivat kotouttamistoimenpiteissä, ensin kielikursseilla ja sitten aikuisten perusopinnoissa. Kaikki sujui hyvin, kunnes asiakas kuuli huhun, että hänen perheensä olisi kuollut pommituksessa kotimaassa. Varmaa tietoa asiasta oli mahdoton saada. Epätietoisuus ja kotimaan tapahtumat laukaisivat kriisin, joka johti perusopintojen keskeyttämiseen, masennukseen sekä uniongelmiin, joita seurasi päihdeongelma. Asiakas oli ohjattu koulusta Suomen Mielenterveysseuran kriisiavun pariin ja sitä kautta hänelle

oli nimitetty tukihenkilö, mutta asiakas ei ollut koskaan tavannut tukihenkilöä, koska ei ollut tahtonut. Asiakas ohjautui Kurvin asiakkaaksi sosiaalityöntekijän kautta, koska sosiaalityön resurssit eivät yksin riittäneet asiakkaan auttamiseen ja oikeiden palveluiden etsimiseen.

HAASTEET: Asiakas on työkokeilussa, mutta hänellä on ongelmia keskittymisen kanssa. Myös päihdeongelma, mielenterveysongelma ja velkavaikeudet haastavat arkea. Työkokeilupaikka on arvokas monella tapaa, mutta asiakkaan työkyky arveluttaa.

MITÄ TEHTIIN: Asiakkaalle etsittiin apua mielenterveys- ja päihdeongelmaan. Ohjattiin asiakas Nuorisoaseman asiakkaaksi, missä hän

kävi muutamia kertoja. Asiakas ei kokenut lääkärin ja psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa suomen kielellä käytyjen keskusteluiden auttavan, koska ei ymmärtänyt kaikkea mitä häneltä kysyttiin.

Koska asiakas oli työkokeilussa, vietiin TE-palveluihin viestiä asiakkaan tilanteesta ja siitä, että hänen työkykyään alettaisiin selvittää. TE-palvelut ohjasivat asiakkaan ammatinvalintapsykologille ja siitä aina eteenpäin työkykykartoitukseen. Psykologin tapaamiselle varattiin tulkki, mutta tapaamisella vaikeista asioista puhuminen osoittautui asiakkaalle mahdottomaksi, koska tulkki oli kotoisin samasta maasta kuin asiakas ja edusti vastakkaista sukupuolta. Asiakkaalla aloitettiin psykiatrisen hoitoa, mutta koska tulokset näkyvät vasta viikkojen päästä, asiakkaan oli vaikea ymmärtää lääkkeen hyötyä.

FAKTAT:

- Kurvin kokemuksen mukaan maahan muutaneiden asiakkaiden palveluihin ohjaamista vaikeuttavia tekijöitä ovat mm. kielihaasteet (esim. ammattisanasto ja tunnekieli), kulttuurisidonnaisuus (esim. mielenterveys- ja päihdeongelmiin suhtautumisessa), tulkin käyttämiseen liittyvä problematiikka sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden vähäisyys, pirstaleisuus, saavutettavuus ja sopivuus.
- Maahanmuuttajat ja mielenterveys (THL): <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys>

DIBA, 28 VUOTTA

Asiakas on luku- ja kirjoitustaidottomana Suomeen 5,5 vuotta sitten miehensä kanssa turvapaikanhakijana saapunut afgaaninainen.

Pariskunnalle on myönnetty turvapaikka. Kotoutumisaikana, jota on jatkettu viiteen vuoteen, asiakas on suorittanut kolme kertaa luku- ja kirjoitustaidon kurssin. Avioliitto on ollut väkivaltainen ja naisen asema hyvin alistettu. Hänellä on ollut oikeus poistua kodista ilman miestänsä ainoastaan kursseille.

Pariskunta on yrittänyt vuosia lasta, ja lopulta on selvinnyt, että asiakkaan mahdollisuudet tulla raskaaksi ovat häviävän pienet. Tämän johdosta asiakkaan mies on päättänyt erota vaimostaan. Avioeron myötä asiakas on päässyt pois väkivaltaisesta suhteesta, mutta jäänyt samalla aivan yksin ilman turvaverkkoja. Asiakkaan entinen mies on uhannut, ettei nainen voisi jäädä Suomeen eron jälkeen, minkä vuoksi asiakas on hakenut kielikurssin opettajan avustuksella Suomen kansalaisuutta ja odottaa päätöstä.

Sosiaaliohjaaja ottaa yhteyttä Kurviin, jotta asiakkaalle saataisiin yhteistyössä järjestettyä hänen tarvitsemaansa tukea ja palveluita.

HAASTEET: Asiakas on edelleen luku- ja kirjoitustaidoton. Suomen kielen suullinen taito on välttävää. Asiakkaalla ei ole tukiverkkoja, kykyä hoitaa asioitaan eikä tekemistä päivisin. Hän on työtön ja saa työmarkkinatukea, mutta työllistyminen on mahdotonta asiakkaan tilanteen vuoksi.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin asiakkaan tilannetta Ohjaamon TE-palveluiden asiantuntijan kanssa ja otettiin yhteyttä hänen omaan asiantuntijaansa henkilökohtaisen tilanteen selventämiseksi. Asiakas oli jonossa hitaasti etenevälle luku- ja kirjoitustaidon kurssille. Kurssille pääsyä odottaessa selvitettiin hänen mahdollisuuksiaan päästä esim. Stadin Osaamiskeskusten osaamiskartoitukseen.

Hankittiin asiakkaalle verkkopankkitunnukset sekä käytiin läpi niihin liittyvät ohjeet, vastuut ja velvollisuudet. Ladattiin asiakkaan puhelimeen verkkopankkisovellus, jonka kautta hän

pystyi seuraamaan tilinsä saldoa ilman lisäkustannuksia, joita pankkiautomaatilla tehdyt saldokyselyt aiheuttivat.

Verkkopankkitunnukset mahdollistivat myös sähköisen tunnistautumisen ja asiakkaan omien tietojen tarkistamisen eri viranomaisten sähköisistä palveluista. Vaikka asiakkaalla ei ollut kykyä käyttää palveluita itsenäisesti, mahdollisti se asioiden hoitamisen Kurvin tai Ohjaamon avulla virastoasioinnin sijaan. Tämä oli hänen elämänhallintansa kannalta hyvin merkityksellinen tekijä, sillä kaikki olisi jatkossa yksinkertaisempaa ja sujuvampaa.

Asiakkaalle myös etsittiin tekemistä päiviksi. Ensimmäistä kertaa uuteen paikkaan löytäminen ja toimintaan osallistuminen vaativat oh-

jaajan apua, mutta kun asiakkaalle löydettiin paikka, jossa käydä kahdesti viikossa ilmaisilla suomen kielen tunneilla, hän osallistui niille aktiivisesti.

Asiakkaan oleskeluoikeuden suhteen hänelle kerrottiin, ettei hänen tilanteessaan avioero vaikuta enää millään tapaa oleskeluoikeuteen, sillä hänelle oli myönnetty vuotta aikaisemmin pysyvä oleskelulupa. Sen sijaan kansalaisuushakemuksen mahdolliseen kielteiseen päätökseen ja rahojen menettämiseen olisi hyvä varautua. Kielitaitovaatimuksesta poikkeamisen ehdot eivät hänen kohdallaan välttämättä täytyisi, jos hänen suomen kielen opintojaan ei katsottaisi riittävän säännöllisiksi ja pitkäaikaisiksi.

Asiakkaan tuki jatkuu edelleen. Hän on päässyt aloittamaan vuoden kestävä, hitaasti etenevät luku- ja kirjoitustaidon opinnot. Jatkossa hänen itsenäistä toimijuuttaan pyritään vahvistamaan Kurvin ja aikuissosiaalityön yhteistyön avulla.

FAKTAT:

- Luku- ja kirjoitustaidon koulutus:
<http://kotouttaminen.fi/aikuisten-maahanmuuttajien-luku-ja-kirjoitustaidon-koulutus>
- Kielitaitovaatimuksesta poikkeaminen:
<http://migri.fi/poikkeaminen-kielitaitoedellytyksesta>

3. ASIAKASRYHMÄT MAAHANMUUTON ERI VAIHEISSA

OLESKELUOIKEUDEN LISÄKSI neuvontatyössä on tärkeä huomioida asiakkaiden maassaolo-aikaan ja kotoutumisen eri vaiheisiin liittyviä seikkoja. Pääsääntöisesti kaikki Kurvin kohtaamat täysi-ikäiset maahanmuuttajat haluaisivat toimia itsenäisesti yhteiskunnassa ja elättää itse itsensä etuuksilla elämisen sijaan. On kuitenkin tärkeää huomioida esimerkiksi työtä etsivän asiakkaan kohdalla hänen oikeutensa kotoutumistoimenpiteisiin ja kielen opiskeluun.

Pelkkä työnhaussa auttaminen ei aina ole asiakkaan kannalta kauaskantoisin ratkaisu. Kieli-taidon vahvistaminen ja lisäkouluttautuminen voivat olla hänen kokonaisvaltaisen toimijuutensa kannalta parempi vaihtoehto kuin nopea työelämään siirtyminen.

Maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvä hallinto ja niiden parissa toimivat tahot ovat niin valtakunnallisesti kuin kunnan tasolla hyvin ha-

jallaan. Tietoa on tarjolla paljon, mutta pirstaleisesti. Kussakin tilanteessa tarvittavan oikean tiedon löytäminen on haastavaa jo yhteiskunnan rakenteet ja palvelujärjestelmän tunteville kielitaitoisille ammattilaisille, heikomman yhteiskuntatiedon ja kielitaidon omaavista maahan muuttaneista puhumattakaan.

Heikko yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän tuntemus asettaa maahan muuttaneet asiakkaat tilanteeseen, jossa he joutuvat toimimaan oletusten ja vajavaisten tietojen perusteella, ymmärtämättä eri valintojen vaikutuksia kokonaisuuteen. Tällöin neuvontatyötä tekevällä ammattilaisilla on vastuu tuoda esiin erilaisia vaihtoehtoja ja syy-seuraus-suhteita asiakkaan valintojen tueksi. Kouluttamaton, englantia puhuva maahan muuttanut nuori työllistyy varmasti helposti esim. rakennusalalle määräaikaisiin tehtäviin. Hänelle on kuitenkin tärkeä kertoa, mikäli hänellä olisi mahdollisuus opiskella kotouttamiskoulutuksessa suomen kielen taito ja ammattitutkinto, jotka parantaisivat hänen työllistymismahdollisuuksiaan ja palkkatasoaan tulevaisuudessa. Jokaisella asiakkaalla on oikeus tehdä omat valintansa, mutta olennaista on, että heille on annettu riittävästi tietoa olemassa olevista mahdollisuuksista.

3.1 OLESKELULUVAN JUURI SAANEET

Oleskeluluvan saaneilla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan ja kotouttamistoimenpiteisiin. Kotoutumissuunnitelma tehdään TE-palveluissa tai työelämän ulkopuolella oleville sosiaalipalveluissa. Kotouttamissuunnitelma tehdään kolmelle ensimmäiselle maassaolovuodelle ja sitä voidaan jatkaa viiteen vuoteen.

Kotouttamistoimenpiteet eivät koske opiskelun ja työn perustella oleskeluluvan saaneita.

Oleskeluluvan saaneen tulee rekisteröityä kotikuntansa maistraatissa. Osalle henkilötunnus tulee oleskeluvan ja oleskelulupakortin mukana, muut saavat sen maistraatista.

Turvapaikan saaneille ja kiintiöpakolaisille määritetään kotikunta. Muilla perusteilla luvan saaneiden on hoidettava itse asuinpaikan määrittäminen.

Oleskeluluvan saanut voi hakea poliisilta ulkomaalaisen henkilökorttia, joka on virallinen henkilötodistus, toisin kuin oleskelulupakortti. Ulkomaalaisen henkilökortin avulla onnistuvat pankkitilin avaaminen sekä verkkopankkitunusten saaminen.

LISÄTIETOA:

- Kotoutumislain käsikirja: www.kotouttaminen.fi/kotoutumislain-kasikirja
- Ulkomaalaisen rekisteröinti: www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ja_vaestotiedot/Ulkomaalaisten-rekisterointi/#Ulkomaalainen%203
- Ulkomaalaisen henkilökortti: www.poliisi.fi/henkilokortti/lisatietoa_henkilokortin_hakemisesta

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Perheenyhdistämisellä tulleiden alaikäisten kotouttamistoimenpiteet ja oikeus opiskeluun.
- Oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat, jotka haluaisivat jäädä Helsinkiin ja tarvitsevat apua asunnon hakemisessa ja kotoutumisprosessissa.
- Juuri oleskeluluvan saaneet, jotka eivät tiedä, mitä pitäisi tehdä seuraavaksi.

CARLOS, 25 VUOTTA

Asiakas on juuri saanut oleskeluluvan perheen-yhdistämisen perusteella ja saapunut Suomeen suomalaisen vaimonsa luo.

HAASTEET: Tulee Ohjaamoon vaimonsa kanssa, koska kumpikaan heistä ei tiedä, miten nyt tulisi toimia ja mitkä ovat miehen oikeudet työskennellä Suomessa.

MITÄ TEHTIIN: Ohjattiin asiakas rekisteröimään kotikuntansa maistraattiin ja tämän jälkeen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi TE-palveluihin kotouttamissuunnitelman saamiseksi. Kerrottiin oikeuksista, joita henkilöllä on perhesiteen perusteella saadulla oleskeluluvalla ja avattiin kotouttamistoimenpiteitä, osaamiskartoitusta sekä kielen opiskelun mahdollisuuksia ja merkitystä. Käytiin myös läpi asiat, joita asiakkaan puolison tulisi tehdä (mm. asumistukihakemuksen muutokset, muuttoilmoitus talonyhtiölle) sekä perustietoa pankkitilin avaamisesta ja verkkoasioinnista.

FAKTAT:

- Perheen-yhdistämisen perusteella tulleiden henkilöiden mahdollisuudet päästä kotoutumistoimenpiteisiin ja kiinni yhteiskuntaan ovat riippuvaisia perheenkokoajan tietotaidoista ja osaamisesta.

Haidar, 24 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen turvapaikanhakijana ja asuu vastaanottokeskuksessa. Hän on juuri saanut ensimmäisen oleskelulupansa toissijaisen suojelun perusteella. Asiakas on työskennellyt osa-aikaisesti laivasiivoojana viimeisen vuoden ajan.

HAASTEET: Asiakas saapuu Ohjaamoon pyytämään apua asunnon etsimisessä. Muut vastaanottokeskuksen asiakkaat ovat kertoneet, että lähikuntien kuntapaikat ovat täynnä. Asi-

akas pelkää, ettei pysty jatkamaan töitään, jos kuntapaikka löytyy kauempaa. Asiakas tuo myös ilmi, että lähimmät ystävät asuvat kaikki pääkaupunkiseudulla.

MITÄ TEHTIIN: Käytiin läpi faktoja pääkaupunkiseudun asuntojen hinnoista ja asunnon saamisen vaikeudesta. Kerrottiin asiakkaalle, että osa-aikaisena siivoojana mahdollisen asunnon vuokran tulee olla enimmillään 675 € kuukaudessa, koska asiakas on oikeutettu asumistukeen pienillä tuloilla. Kerrottiin myös kotouttamistoimenpiteistä, joiden aikana olisi mahdollista opiskella työmarkkinatuella ensin suomen kieltä ja myöhemmin vaikka ammatillisia opintoja. Neuvottiin asiakasta odottamaan kuntapaikkaa, koska silloin hänelle järjestyisi myös asunto. Asiakkaan toiveesta aktivoitiin silti asunnonhaku myös pääkaupunkiseudulla, ja jos sopiva asunto sattuisi löytymään, hän voisi myös jatkaa töitään.

FAKTAT:

- Kuntaan muuttaminen oleskeluluvan saamisen jälkeen: <http://migri.fi/kuntaan-muuttaminen>
- Enimmäisasumismenot Kela: www.kela.fi/asunto-ja-asumismenot
- Kuntapaikat: www.tem.fi/kuntapaikat

**3.2 KOTOUTTAMISTOIMEN-
PITEISSÄ OLEVAT**

Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on tehtävä kolmen vuoden sisällä ensimmäisen oleskeluluvan saamisesta tai Suomeen rekisteröitymisestä. Kotoutumissuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan.

Kotoutumisajan kesto määritellään henkilön

tarpeen mukaan. Kotoutumisaika kestää maksimissaan kolme vuotta ensimmäisen kotosuunnitelman teosta, ja sitä voidaan tarvittaessa jatkaa kahdella vuodella.

Kotouttamistoimenpiteet ovat aluksi kieliopintoja, myöhemmin asiakkaan taustasta riippuen valmistavia ja ammatillisia opintoja. Kototoimenpiteinä ei tueta englanninkielisiä kouluksia, vaikka ne tukisivat kotoutujan aiempia opintoja ja parantaisivat työllistymismahdollisuuksia.

Suomessa kotouttamistoimenpiteisiin ei kuulu yhtenäistä yhteiskuntatiedon opetusta, vaan tietoa yhteiskunnasta annetaan osana suomen kielen opintoja ja pääosin suomen kielellä.

Paikkaa kotoutumiskoulutukseen voi toisinaan joutua jonottamaan useita kuukausia. Odotusaikana voi opiskella sivutoimisesti eli alle 25h/vko esimerkiksi työväenopiston kursseilla.

Kotoaikana kaikki asiakkaan opiskeluun ja työhön liittyvät asiat kannattaa aina varmistaa ensin TE-palvelun asiantuntijoilta, koska toimenpiteiden tulee olla kirjattuna kotoutumissuunnitelmaan, jotta niihin saa työmarkkinatukea.

Moni maahan muuttanut aikuinen haluaisi työkennellä heti oleskeluluvan saatuaan. Kannattaa ohjeistaa kuitenkin hyödyntämään mahdollisuus intensiiviseen kielen opiskeluun.

LISÄTIETOA:

- Tietopaketti kotoutumisesta: www.tem.fi/tietopaketti-kotoutumisesta
- Maahanmuuttajien kotoutumispalvelut: www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kotoutumispalvelut/index.html

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Kielikurssille jonossa olevat asiakkaat, jotka haluaisivat töihin, kotona toimettona odottamisen sijaan.
- Kysymykset suomen kielen opiskelumahdollisuuksista, keskusteluryhmistä ja tarjolla olevasta tuesta.
- Työnhakuun liittyvät neuvot, koska ei ymmärretä kotouttamistoimenpiteiden merkitystä eikä mahdollisuutta opiskella työmarkkinatuella.
- Asuinkaupungin vaihtajat ja heidän kohtamansa haasteet Helsingin ja pääkaupunkiseudun palveluiden laajuuden ja hajanaisuuden kanssa.

ALI, 20 VUOTTA

Asiakas on tullut Suomeen turvapaikanhakijana ja asunut turvapaikkaprosessin ajan vastaanottokeskuksessa pienellä paikkakunnalla. Turvapaikan saatuaan hän on saanut kunta-paikan toiselta pieneltä paikkakunnalta, jossa hän on aloittanut kotoutumiskoulutuksen. Reilu vuosi oleskeluluvan saamisen jälkeen asiakas on muuttanut kesän aikana Helsinkiin tuttaviansa alivuokralaiseksi.

HAASTEET: Työmarkkinatuen maksaminen oli keskeytetty, koska asiakas oli omasta valinnastaan lähtenyt paikkakunnalta, jossa hänen kotokoulutuksensa olisi jatkunut syksyllä eli hän oli omaehtoisesti keskeyttänyt hänelle osoitetut kotouttamistoimenpiteet. Hän oli käynyt ilmoittautumassa Uudenmaan TE-toimistossa työttömäksi työnhakijaksi. Siellä hänet oli karenssista huolimatta laitettu jonoon odottamaan seuraavan hänelle sopivan kotoutumiskoulutuksen alkamista. Häntä on neuvottu selvittämään opiskelumahdollisuuksiaan omaehtoisina opintoina ja annettu Ohjaamon yhteystiedot.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin asiakkaalle kotouttamistoimenpiteisiin liittyviä ehtoja, suomalaista palvelujärjestelmää ja sosiaalietuuksien maksamisperusteita. Ohjattiin hänet aikuissoviaalityön palvelujen pariin ja ryhdyttiin selvittämään asiakkaan kanssa yhdessä erilaisia koulutusmahdollisuuksia. Asiakkaalla oli koulutustaustaa kotimaasta vain neljän vuoden perusopintojen verran. Paikkakunnalla, jossa hän oli asunut ennen Helsinkiin muuttoa, hän oli käynyt kielikursseja sekä jonkinlaiset maahanmuuttajille suunnatut vuoden kestäneet opinnot, joiden sisältö ei auennut todistuksen perusteella. Kielitestejä asiakkaalle ei oltu koulussa tehty, mikä teki jatko-opintojen suunnittelusta haastavaa. Asiakas itse olisi halunnut ammattikouluun mahdollisimman pian, mutta hänen kielitaitonsa ei vaikuttanut olevan B1-tasoa. Asiakkaan kanssa otettiin yhteyttä hänen omaan asiantuntijaansa TE-toimistossa kielitaitotason varmistamiseksi. Hänet pyrittiin saamaan Kielipisteelle kielitaitotestiin, jotta kotoutumisaika ei kuluisi turhaan vääriin toimenpiteisiin hakeutuessa. Asiakasta pyydettiin palaamaan Ohjaamoon muutaman päivän kulluttua, kun asia selviäisi.

FAKTAT:

- Kotoutumiskoulutusten sisällöt vaihtelevat suuresti. Todistukset suoritetuista opinnoista eivät aina takaa jatkokoulutukseen hakeutumismahdollisuuksia ilman lisäselvityksiä opintojen sisällöistä ja asiakkaan todellisuudessa saavuttamasta kielitaidosta.
- Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet: http://www.oph.fi/download/184339_Aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- Kotoutumiskoulutus maahanmuuttajille: www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/ammatinvalinta_koulutus/kotoutumiskoulutus/index.html

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:1. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi- – kipupisteet ja toimenpide-esitykset: http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/79521_okm1.pdf

RITA, 30 VUOTTA

Asiakas on Suomeen perheen yhdistämisen kautta lapsensa kanssa 5 vuotta sitten tullut nainen, jolla on kotimaasta sosiaalialan yliopistotasoinen tutkinto. Suomeen saavuttuaan hänelle on tehty kotoutumissuunnitelma ja hänet on laitettu kielikurssijonoon. Maahan tultuaan asiakas on tullut uudestaan raskaaksi ja odottanut kielikurssille päästyä koko raskausajan päästyä kielikurssille. Paikkaa kurssille tarjotaan juuri ennen asiakkaan äitiysloman alkamista ja paikka jää siis käyttämättä.

Äitiyslomansa aikana asiakas hankkii tietoa erilaisista opiskelumahdollisuuksista englanniksi, joka on hänen kotimaansa toinen virallinen kieli ja jolla aiemmat opinnot on suoritettu. Asiakas hakee yhteishaussa englanninkielisiin sosionomiopintoihin ja tulee valituksi. Koska opinnot olisivat alkaneet äitiysloman loppupuolella eikä hän halunnut viedä alle vuoden vanhaa lasta päiväkotiin, hän siirsi opintojen aloittamista vuodella ja ilmoittautui poissaolevaksi ensimmäisen lukuvuoden ajaksi.

Seuraavana syksynä asiakkaan lapsi aloitti päivähoiton ja kuten TE-palveluista oli neuvottu, asiakas palasi sinne tiedustelemaan opiskelumahdollisuuksistaan. Kertoessaan opiskelupaikasta ammattikorkeakoulussa asiakkaalle kerrottiin, että hänen tulisi opiskella suomen kieltä saadakseen kotoutumistukea ja hänet laitettiin uudestaan kielikurssijonoon. Englanninkielisiin amk-opintoihin tukea ei voitu myöntää.

Seuraavaksi asiakas otti yhteyttä ammattikorkeakouluun ja kertoi, mitä TE-palveluista oli sanottu. Hän pyysi mahdollisuutta lykätä opin-

tojen aloittamista vielä vuodella, mutta tämä ei ollut enää mahdollista. Hänen tuli aloittaa opinnot tai hän menettäisi opiskeluoikeutensa. Koska edelliselläkin kerralla jonotus kielikursseille oli kestänyt kahdeksan kuukautta, asiakas päätti aloittaa opinnot ja keskeyttää ne sitten tarvittaessa tilapäisesti, kun paikka kielikursilta aukeaisi.

Kolmen kuukauden kuluttua asiakas sai TE-toimistosta tiedon, että hänelle oli osoitettu kotoutumiskoulutuspaikka opinnoissa, jotka tulisivat olemaan arkipäivisin klo 9–12. Tiedon saatuaan asiakas kysyi neuvoa tilanteeseen ammattikorkeakoulunsa opinto-ohjaajalta. Ammattikorkeakoulun kanssa tehtiin henkilököhtäinen opintosuunnitelma, jonka mukaan asiakas opiskelisi aamupäivät suomen kieltä ja iltapäivät ammattikorkeakoulussa.

Kun asiakas ensimmäisen kotokoulutusvuoden jälkeen asioi TE-palveluissa, hän kertoi suorittavansa myös muita opintoja kielikurssein ohessa. Hänelle oli kerrottu tämän olevan mahdollista sivutoimisina opintoina eli 25h viikossa. Koska asiakas pystyi suorittamaan suurimman osan opinnoistaan etänä ja itsenäisesti lähiopetuksen sijaan, hän laski ammattikorkeakoulun lähiopetustuntiansa jäävän alle em. tuntimäärän. Näin jatkui 1,5 vuoden ajan.

HAASTEET: Asiakas oli saanut Kelasta takaisinperintäkirjeen. Häneltä perittäisiin takaisin yli 8 000 € arvosta työmarkkinatukia, koska hän oli opiskellut viimeisen 1,5 vuoden ajan kokopäivätoimisesti, työttömänä työnhakijana olemisen sijaan.

Asiakas ei tiennyt, mistä tämä takaisinperintä johtui ja mitä tehdä.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin tilannetta. Kelan kirjettä oli edeltänyt TE-palveluiden selvitys asiasta, jota asiakas ei ollut ymmärtänyt ja siksi jättänyt vastaamatta siihen. Tästä syystä asia oli edennyt Kelan takaisinperintään asti, jolloin muutoksen saaminen asiaan oli jo huomatta-

vasti vaikeampaa. Ohjaaja auttoi asiakasta kirjallisen oikaisupyynnön tekemisessä. Hänen tilanteessaan vedottiin siihen, että asiakas oli sovitusti osallistunut kaikkiin hänelle osoitetuihin kotoutumistoimenpiteisiin. Selvityksessä myös pyydettiin ottamaan huomioon asiakkaan oikeus saada joka tapauksessa opintotukea tältä ajalta sekä pienemmän etuuden vaikutukset perheelle maksettuihin asumistukiin.

Asian käsittelyssä kesti useita kuukausia. Kun päätös tuli, se oli sama: asiakkaalta perittäisiin takaisin hänelle maksetut työmarkkinatuet 1,5 vuoden ajalta huomioimatta sitä, että hän oli tehnyt kaiken mitä TE-toimisto oli häneltä edellyttänyt ja vaikka hänelle kuitenkin oltaisiin maksettu tältä ajalta opintotukea. Ikävä lopputulos johtui siitä, ettei asiakas tuntenut suomalaista palvelujärjestelmää ja pyrki oman toimimisesta nopeuttamaan työmarkkinoille pääsyään. Hänellä ei ollut riittävästi tietoa, jotta hän olisi osannut kertoa TE-palveluissa muiden opintojensa olevan nimenomaan ammattikorkeakoulututkintoon johtavia opintoja, ja ammattikorkeakoulussa, ettei hänen opiskeluaan AMK:ssa oltu kirjattu hänen kotoutumissuunnitelmaansa. Myöskään palvelujärjestelmän eri osa-alueilla toimivat ammatillaiset eivät osanneet ohjata asiakasta oikein, koska toimivat ainoastaan kuulemansa perusteella eivätkä välttämättä tunteneet toiseen toimialaan liittyviä asioita.

FAKTAT:

- Opinnot ja työttömyysetuus: www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/opinnot_tyottomyyssetuus/index.html
- Etuuskien takaisinperintä: www.kela.fi/etuuskien-takaisinperinta

RAFI, 19 VUOTTA

Asiakas on Suomeen yksin alaikäisenä tullut nuori mies, joka on saanut turvapaikan 17-vuotiaana. Hän on asunut ensimmäiset maassaolovuotensa pienellä paikkakunnalla ja suorittanut siellä peruskouluopinnot. Tämän jälkeen hän on hakenut ammattikouluun Helsinkiin, jossa asui hänen ystävänsä alaikäisyksikön ajoilta. Kaverukset ovat löytäneet yhteisen asunnon Helsingistä.

Tapaus sijoittuu aikaan ennen vuotta 2017, jolloin perustoimeentulotuki siirtyi sosiaalitoimelta Kelalle.

HAASTEET: Asiakas tulee ystävänsä kanssa Ohjaamoon kysymään apua. He ovat juuri saaneet uuden asunnon avaimet käteensä. Asunto on tyhjä eikä nuorilla ole tietoa, mitä heidän pitäisi tehdä. Asiakkaan silmä on myös selvästi tulehtunut.

MITÄ TEHTIIN: Koska asiakkaalla ja hänen ystävällään oli molemmilla verkkopankkitunnukset, heitä pystyttiin auttamaan paikan päällä. Heidän kanssaan tehtiin osoitteenmuutos postille ja maistraatille, sähkösopimus, ilmoitettiin muutosta talon isännöinti- ja huoltoyhtiölle sekä haettiin asumistukea kummallekin erikseen, koska heillä oli erilliset vuokrasopimukset. Kävi ilmi, että asiakkaalla oli vielä asunto entisellä kotipaikkakunnallaan. Otettiin yhteyttä hänen sikäläiseen sosiaalityöntekijäänsä, joka oli tietoinen tilanteesta. Hänen kauttaan oli hoidettu maksusitoumus uuden asunnon takuuvuokraan. Asiakasta oli neuvottu hankkimaan itse muuttoauto, jonka kustannuksiin hän saisi toimeentulotukea. Koska asiakas ei ollut tiennyt, miten muutto hoidetaan, hän oli itse suunnitellut jättävänsä isommat huonekalut entiseen asuntoonsa.

Kävi ilmi, että asiakkaan ystävä oli aikanaan muuttanut alaikäisyksiköstä pääkaupunkiseudulle sukulaistensa luo. Hän oli kirjoilla Helsingissä ja posti tuli poste restante -osoitteeseen,

Hän oli ollut koko ajan virallisesti asunnottomana eikä hänelle oltu aikaisemmin myönnetty tukea kodin hankintoihin. Otettiin yhteyttä maahanmuuttoyksikön sosiaalityöhön ja selvitettiin asiakkaan ystävän mahdollisuutta saada maksusitoumusta Pakilan Työkeskukseen ja Tekstiilityökeskukseen, joiden kautta Helsingissä toimeentulotuen asiakkailla on mahdollisuus saada välttämättömät huonekalut ja kodintavarat. Niihin Helsingissä ei pääsääntöisesti myönnetä rahaa.

Asiakkaan tavaroiden siirtämiseksi vanhasta asunnosta Helsinkiin etsittiin halvinta mahdollista tapaa. Asiakas ohjattiin myös ilmoittautumaan Uudenmaan TE-toimistoon. Hänen omilta sivuiltaan TE-palveluiden sähköisissä palveluissa varmistettiin, että kotoutumissuunnitelmaan oli kirjattu ammattikouluopintoihin hakeminen sekä opiskelupaikan vastaanottaminen Stadin ammattiopistosta.

Silmätulehduksen hoitamiseksi asiakkaalle etsittiin yhteystiedot hänen omalle lähiterveysasemalleen ja kysyttiin sieltä toimintaohjeita. Terveysasemalta asiakas ohjattiin tulemaan heti päivystykseen. Asiakkaalle näytettiin kartan ja Google Street View'n avulla, missä terveysasema sijaitsee, kerrottiin perusasioita terveyspalveluista Helsingissä sekä ajanvarauksen takaisinsoittojärjestelmästä.

Ystävyksiä kehoitettiin tulemaan seuraavalla viikolla uudestaan, jotta voitaisiin tarkistaa, miten asiat ovat edenneet ja onko heille tullut uusia kysymyksiä tai haasteita eteen.

FAKTAT:

- Heikon palvelujärjestelmän tuntemuksen lisäksi kuntakohtaiset erot palveluissa sekä tiedon hakemisen vaikeus tuottavat haasteita monille maahan muuttaneille

3.3 KOTOUTTAMISTOIMENPITEET PÄÄTTÄNEET

Kolmen vuoden kotouttamistoimenpiteet ovat suurimmalle osalle maahan muuttaneista riittävät arjessa vaadittavan kielitaidon saavuttamiseksi sekä työllistymiseen tai jatko-opiskelumahdollisuuksien saavuttamiseksi. Kotoutumisaikaa voidaan tarvittaessa jatkaa viiteen vuoteen. Kotouttamistoimenpiteiden jälkeen moni tarvitsee kuitenkin tukea uusissa tilanteissa, palvelujärjestelmän hahmottamisessa ja arjen toimivuudessa sekä työllistymisessä ja opintoihin ohjautumisessa.

Kotouttamisajan päätyttyä vastikkeelliseen työmarkkinatukeen liittyvät velvollisuudet ovat monille vieraita, koska ne ovat erilaisia kuin kotoutumissuunnitelman aikana. Alle 25-vuotiaita koskettava yhteishakuvelvoite ei kosketa kotoutujia, mutta kotoutumisajan päätyttyä se koskee kaikkia ilman ammatillista koulutusta

olevia nuoria. Yli 25-vuotiailla on mahdollisuus jatkaa opintojaan omaehtoisina opintoina, mutta alle 25-vuotiailla ainut tapa suorittaa perusopinnot tai Valma-opinnot on alennetulla toimeentulotuella tai opintotuella, jonka nostaminen edellyttää myös opintolainan ottamista.

Helsingissä asiakkaat siirtyvät kotoajan jälkeen maahanmuuttoyksikön sosiaalityön asiakkuudesta alueellisen sosiaalityön asiakkaiksi. Etenkin muualta Suomesta Helsinkiin tai pääkaupunkiseudulle muuttavat tarvitsevat paljon apua, tukea ja neuvoja, koska palvelut ovat hajanaiset ja sijaitsevat ympäri kaupunkia.

Helsingissä kotoutumistoimenpiteiden ajan maahan muuttaneet sosiaalityön asiakkaat kuuluvat maahanmuuttoyksikön asiakkuuteen, jossa työntekijöiden asiantuntijuus on keskitynyt maahan muuttaneiden asiakkaiden haasteisiin ja työntekijäresurssit asiakasta kohden

ovat paremmat. Kotoutumisajan päätyttyä sosiaalityötä tarvitsevat asiakkaat ovat alueellisen aikuissosiaalityö asiakkaita. Perustoimeentulotuki haetaan Kelasta, mutta muussa sosiaalityön tarpeessa asiakkaan on itse löydettävä oikeat palvelut. Alueellisessa sosiaalityössä asiakkaiden määrät ovat suurempia ja heidän haasteensa monenlaisia, jonka vuoksi yksittäisten sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudet auttaa maahanmuuton erityiskysymyksissä ovat rajalliset.

FAKTAT:

- Yhteishakuvelvoite: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/alle_25vuotiaat/index.html
- Omaehtoinen opiskelu: www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/ammatinvalinta_koulutus/omaehtoinen_opiskelu/index.html
- Kotoumissuunnitelman kesto: www.kotouttaminen.fi/laatimisen-aikataulu-ja-suunnitelman-kesto

NEUVONTATYÖSSÄ USEIMMIN ESIINTYVÄT ASIAT:

- Oleskelulupien jatkoon ja kansalaisuuden hakemiseen liittyvät kysymykset.
- Etenkin muualta Suomesta pääkaupunkiseudulle muuttaneet asiakkaat tarvitsevat neuvoja koulutukseen ja töihin hakemiseen ja asunnonhaussa.
- Naisasiakkaat, joiden kotoaika on kulunut vanhempainvapailta, ja joilla on heikko kielitaito ja koulutustausta.
- Asiakkaat, joiden työmarkkinatuki on katkaistu yhteishakuvelvoitteen laiminlyömisestä johdosta, vaikka henkilöt itse eivät ole tienneet tästä velvoitteesta.

AMINA, 21 VUOTTA

Asiakas on nainen, joka on tullut turvapaikanhakijana Somaliasta Suomeen ollessaan 15-vuotias. Hänellä ei ole koulutustaustaa kotimaastaan. Suomessa hän on suorittanut valmistavalla luokalla peruskouluopintoja, saamatta peruskoulun päättötodistusta. Oppivelvollisuusiän päätyttyä hän on ollut vuoden Mava-opinnoissa (Maahanmuuttajien ammatillisiin opintoihin valmistavat opinnot, nyk. Valma-opinnot). Tämän jälkeen asiakas on päässyt suorittamaan erityisryhmään ammatillisia opintoja, koska hänellä on todettu oppimisvaikeuksia. Samoihin aikoihin hän on mennyt naimisiin ja 1,5 vuoden opiskelun jälkeen asiakas on jäänyt äitiyslomalle. Lapsen synnyttyä ja perheen palattua sairaalasta kotiin, kävi ilmi, että heidän asunnossaan olisi remontin vuoksi viikon kestävä veden käyttökielto.

Asiakkaan mies ei pitänyt isyyslomaa ja asiakas jäi vastasyntyneen kanssa yksin kotiin. Koska he eivät olleet huomanneet laskea illalla vettä talteen, asiakas kävi kysymässä remonttimiehiltä, saisiko hän jostain vettä juomiseen ja vauvan pesemiseen. Huoltomiehet sanoivat, että asiakas voisi käyttää vesihanoja huoletta. Seuraavana päivänä asiakas meni kysymään uudelleen ja sai taas luvan käyttää vettä.

Kolmannen päivän aamuna, vauvan vatsavaivojen vuoksi huonosti nukutun yön jälkeen, asiakas ei jaksanut lähteä itkevän lapsen kanssa hissittömän talon neljännessä kerroksesta pihamaalle kysymään lupaa veden käyttämiseen. Edellisinäkin päivinä käynti oli ollut turha. Asiakas vaihtoi vauvan vaipan ja pesi pyllyn WC:n lavuaarissa. Tämän jälkeen tiskasi ja teki ruokaa. Iltapäivällä putkisaneerausfirman miehet tulivat kysymään, onko asunnossa laskettu vettä lavuaareihin, sillä talossa oli huomattu vesivahinko.

HAASTE: Asiakas otti yhteyttä Kurviin ystävänsä neuvosta. Perhe oli saanut vuokranantajaltaan ilmoituksen vuokrasopimuksen purkamisesta

ja talonyhtiöltä korvausvaatimuksen aiheuttamastaan vahingosta. Korvaussumman kustannusarvio oli tuhansia euroja.

MITÄ TEHTIIN: Selvitettiin, oliko perheellä kotivakuutusta. Asiakas oli vahvasti sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä oli maksanut kotivakuutuksen. Otettiin yhteyttä alueen sosiaalityöntekijään, jonka kautta selvisi, että perheen asunnon vuokravakuuteen oli myönnetty maksusitoumus. Kotivakuutuksesta ei löytynyt muuta tietoa kuin, että perhettä oli kehoitettu hankkimaan sellainen.

Perheelle ryhdyttiin etsimään tilapäisasuntoa ja korvausasioita selvitettiin talonyhtiön isännöitsijän kanssa. Vaikka kyseessä oli inhimillinen erehdys, se ei poistanut perheen korvausvastuuta. Lopulliseksi summaksi tuli noin 10 000 €. Asiakas oli äitiyspäivärahalla ja hänen miehensä opiskeli kotoutumistuella. Molempien luottotiedot olivat menneet eikä heillä ollut sukulaisia tai tuttavuuksia, joilta lainata moista summaa. Vaikka perhe olisi halunnut tehdä maksusuunnitelman ja korvata vahingon maksamalla kuukausittain tietyn osamaksun, heillä ei ollut mahdollisuutta maksaa kuukausittain niin isoa erää, että talonyhtiö olisi voinut suostua osamaksuun. Ainoaksi mahdollisuudeksi talonyhtiölle jäi asian vieminen ulosottoon perintäprosessin kautta.

FAKTAT:

- Monissa tilanteissa pieni väärinymmärrys tai virhe saattaa johtaa suuriin ongelmiin.
- Asumiseen liittyvää tietotaitoa ei jaeta systemaattisesti missään, vaan siihen liittyvä osaaminen on ns. hiljaista tietoa, joka siirtyy sukupolvelta toiselle ja karttuu kokemuksen kautta.

YASMIN, 18 VUOTTA

Asiakas on Suomeen neljä vuotta sitten per-

heenyhdistämisen kautta isänsä luo asumaan saapunut nainen. Välit isään ovat riitautuneet, joten asiakas on muuttanut tilapäisesti sukulaisperheensä luo. Asiakas kertoo koulunsa kärsivän, koska hän hoitaa sukulaislapsia ja tekee muita kodinhoidollisia töitä korvatakseen asumisensa. Asiakkaalla ei ole omaa huonetta eikä rauhallista paikkaa koulutehtäviensä tekemiseen, koska seitsenhenkisen perheen asuu neljän huoneen asunnossa.

HAASTE: Asiakas tulee Helsingin Ohjaamoon saadakseen apua asunnon etsimisessä. Koska hän on virallisesti kirjoilla sukulaistensa luona, hän on asuntojonoissa samassa tilanteessa kuin muut opiskelijat, paitsi ettei hän pysty hakemaan kohtuuhintaisia opiskelija-asuntoja, koska hänen käymänsä Valma-koulutus ei ole tutkintoon johtavaa koulutusta.

MITÄ TEHTIIN: Haettiin asiakkaalle asuntoja yksityisiltä vuokranantajilta sekä kunnilta ja yhtiöiltä. Vaikka asiakkaan tilanne täyttää ahtaasti asumisen kriteerit ja siitä on myös mainittu hakemuksissa, tilanne ei ole Helsingissä mitenkään poikkeuksellinen. Asuntojonot ovat pääkaupunkiseudulla pitkiä ja opintososiaalisilla etuuksilla opiskeleva, huonosti kieltä puhuva asiakas jää jalkoihin yksityisissä näytöissä. Asiakas joutuu kertomaan hakevansa takuuvuokran maksusitoumuksena Kelasta, mikä ei käy monelle yksityiselle vuokranantajalle.

Asiakasta neuvottiin hakemaan Valma-koulutuksesta suoraan ammattikouluun, jolloin hän pystyisi hakemaan myös HOAS:n opiskelija-asuntoja.

FAKTAT:

- Ahtaasti asumisen kriteerit: www.stat.fi/meta/kas/ahda_asu.html
- Sosiobarometri 2016: www.soste.fi/ajankohtaista/sosiaalibarometri-asunnoista-pula-kaikissa-kasvukeskuksissa.html

- Perustoimeentulotukeen hyväksyttävät kohtuulliset asumismenot kuntakohtaisia: www.kela.fi/toimeentulotuki-asumismenot

SEYNAB, 23 VUOTTA

Asiakas on Suomeen kuusi vuotta sitten perheensä kanssa tullut nuori nainen. Hän on asunut Länsi-Suomessa, suorittanut siellä kotoutumiskoulutuksena kieliopinnot, ammattikouluun valmistavat opinnot ja kotipalvelujen ammattitutkinnon. Asiakas on juuri muuttanut Helsinkiin, majoittuu ystävällään ja etsii asuntoa.

HAASTE: Asiakas tulee Ohjaamoon hakemaan apua työnhaussa. Hänelle on kerrottu koulussa, että ko. tutkinnolla hän voi työllistyä kunnalle vakituiseen työhön. Nyt hän haluaisi löytää Helsingistä kotisiivoustyötä kunnan palkkalistoilla. Asiakkaan paikallistuntemus Helsingistä on vielä hyvin heikko, koko pääkaupunkiseudusta puhumattakaan.

MITÄ TEHTIIN: Asiakkaalle kerrottiin, mitä kunnalliset kotipalvelut Helsingissä ovat ja kuinka kotisiivous hoidetaan yksityisten palveluntuottajien avulla. Näytettiin asiakkaalle, mistä Helsingin kaupungin avoimia työpaikkoja voi hakea ja mitkä ovat tehtävien pätevyysvaatimukset. Lisäksi katsottiin TE-palvelujen sivuilta asiakkaan koulutusta vastaavia työpaikkoja pääkaupunkiseudulla ja esiteltiin Seure (Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupunkien, niiden yhtiöiden sekä HUS:n henkilöstöpalvelu), jonka kautta monelle asiakkaalle on lyhyiden keikkatöiden jälkeen avautunut pidempiäkin työsuhteita.

Työtä oli tarjolla reilusti, mutta se oli pääasiassa kaupunginosasta tai kaupungista toiseen liikkuvaa ja keikkaluontoista, jonka asiakas katsoi olevan liian haastavaa uudessa tilanteessa. Asiakas halusi neuvoista huolimatta kaupungille töihin, minkä vuoksi hänen kanssaan katsottiin yhteystietoja eri kotipalveluja tuottaviin yksilöihin Helsingissä.

FAKTAT:

- Kuntakohtaiset erot mm. sote-palvelujen tuottamisessa ja alueelliset erot työvoiman tarpeissa ovat suuria. Pääkaupunkiseudulle muualta Suomesta muuttavien on usein aluksi vaikea ymmärtää näitä eroja, ja moni oppii työnhakuun, opiskeluun, asunonsaantiin ja palvelutarjontaan liittyvät erityispiirteet ja toimintakulttuurin ns. kantapään kautta.
- Heikommista taustatiedoista johtuen asiakkaat uskovat helposti kaikki heille annetut ohjeet ja neuvot yleispätevinä totuuksina. Tämän vuoksi neuvontatyötä tekevän olisi tärkeää muistaa aina tarkentaa, mihin mikäkin ohje ja neuvo milloinkin pätee ja mikä on sen painoarvo.

LOPUKSI

MAAHAN MUUTTANEIDEN elämäntie suomalaisessa yhteiskunnassa pitää sisällään monenlaisia tienhaaroja, joita kohdatessaan heidän tulisi osata valita oikea suunta. Toisinaan valinnat johtavat umpikujiin, toisinaan taas kukaan ei voi tietää jälkeensä, mikä olisi ollut se oikea valinta, koska kaikki reitit jatkuvat erilaisille elämäntieille.

Myös neuvontatyötä tekevien ammattilaisten tulee neuvoja antaessaan osata ottaa huomioon hyvin monenlaisia asioita. Heidän tulee myös pystyä arvioimaan eri vaihtoehtojen vaikutukset toisiinsa. Edellä kerrotut asiakastyön kertomukset olisivat voineet päättyä monella muullakin tavalla. Pienillä taustamuutoksilla neuvot ja toimenpiteet olisivat olleet

erilaiset, ja vaikka kaikki olisi tehty täysin oikein, saattavat tiet silti päättyä umpikujaan. Lait, ohjeistukset ja käytännöt muuttuvat, ja maahanmuuttajien parissa toimivia toimijoita ja heille suunnattuja palveluita on todella paljon. Kun suuri osa palveluista toteutetaan projektiluonteisesti, ei kukaan välttämättä kannata kokonaisvastuuta näiden palveluiden koordinoinnista. Tästä syystä maahanmuuttoon liittyvissä asioissa neuvontatyön tekeminen on haastavaa. Sitä ei kuitenkaan kannata pelätä – tiedonhakutaidoilla ja halulla oppia pääsee näissä asioissa pitkälle.

On myös tärkeää tiedostaa, että suomalainen peruskoulu tarjoaa kaikille oppilailleen laajan yleissivistyksen ja tietotaidot suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen niin työn, opiskelun kuin arjessa pärjäämisen suhteen. Tästä syystä ei aina edes ymmärretä, miten kantaväestölle niin itsestään selvät ja kaikkien hallitsevat asiat eivät olekaan itsestään selviä muille. Kartan tai kellotaulun lukeminen, ihmisen biologian ja terveystiedon perusteet, matemaattiset symbolit, tiedon haku, kuluttajana toimiminen, oppimaan oppiminen/opiskelutaidot tai syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen ovat kaikki asioita, jotka ovat kirjattuina suomalaisen peruskoulun opetussuunnitelmaan. Kaikki suomalaisen peruskoulun käyneet eivät tietenkään hallitse koko sen sisältöä, mutta ainakin jokaisen kohdalla voi olettaa heidän tietävän tai osaavan eri asioita, koska heille on joskus opetettu näitä asioita.

Kulttuurisensitiivisyys on tärkeää, mutta liian usein maahan muuttaneet jäävät ilman tarvitsemiaan toimenpiteitä ja neuvontaa kulttuurien ominaispiirteiksi oletettujen asioiden varjolla. Tässä oppaassa esitetyt haasteet, joita monet maahan muuttaneet asiakkaat kohtaavat, niin oleskeluoikeuksiin kuin kotoutumisen vaiheisiin liittyen, eivät ole millään tavalla sidoksissa kulttuuriin. Ne perustuvat enemmänkin lakeihin ja säädöksiin, yhteiskunnan rakenteisiin sekä asiakkaiden tietotaitoihin ja osaamiseen. Näissä koulutustausta ja lähtömaan yhteiskun-

tarakenne ovat olennaisemmassa osassa kuin kulttuuri. Sen sijaan, että neuvontatyö perustuisi eri kulttuureihin liitettyihin stereotyyppioihin, tulisi jokainen asiakas kohdata yksilönä ja pyrkiä miettimään syy-seuraussuhteita. Monesti asiat eivät jää tekemättä kulttuuriin tai uskontoon liittyvien seikkojen vuoksi vaan syyksi paljastuu tiedon puute, osaamattomuus ja avun pyytämisen vaikeus.

Maassa maan tavalla on mantra, jota toistetaan usein. Sitä tärkeämpää on tiedostaa, että kaikilla ei ole samankaltaisia tietoja ja taitoja ottaa selvää asioista ja hankkia itsenäisesti tietoa kuin mihin suomalainen peruskoulu nuoria valmistaa. Kotoutumiskoulutuksessa annettava yhteiskuntatieto on hyvin vaihtelevaa, se annetaan suomen kielellä kieliopintojen yhteydessä ja kaikki maahan muuttaneet eivät edes osallistu kotoutumiskoulutukseen.

On myös paljon hiljaista tietoa, jota ei voi opiskella kirjoista. Tästä syystä maahan muuttaneiden asiakkaiden kohdalla ei koskaan kannata erehtyä olettamaan, mitä arkisia asioita he osaavat. Tämä näyttäytyy neuvontatyössä selvästi, sillä tällaisia oletuksia ei voi tehdä edes ns. kantasuomalaisten nuorten kanssa.

Neuvontatyötä tekevien ammattilaisten tehtävänä on neuvoa, ohjata ja välittää tarvittava määrä tietoa asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen liittyen, jotta kukin asiakas kykenisi tekemään todellisia valintoja ja itsenäisiä päätöksiä asioiden syy-seuraussuhteet ymmärtäen.

